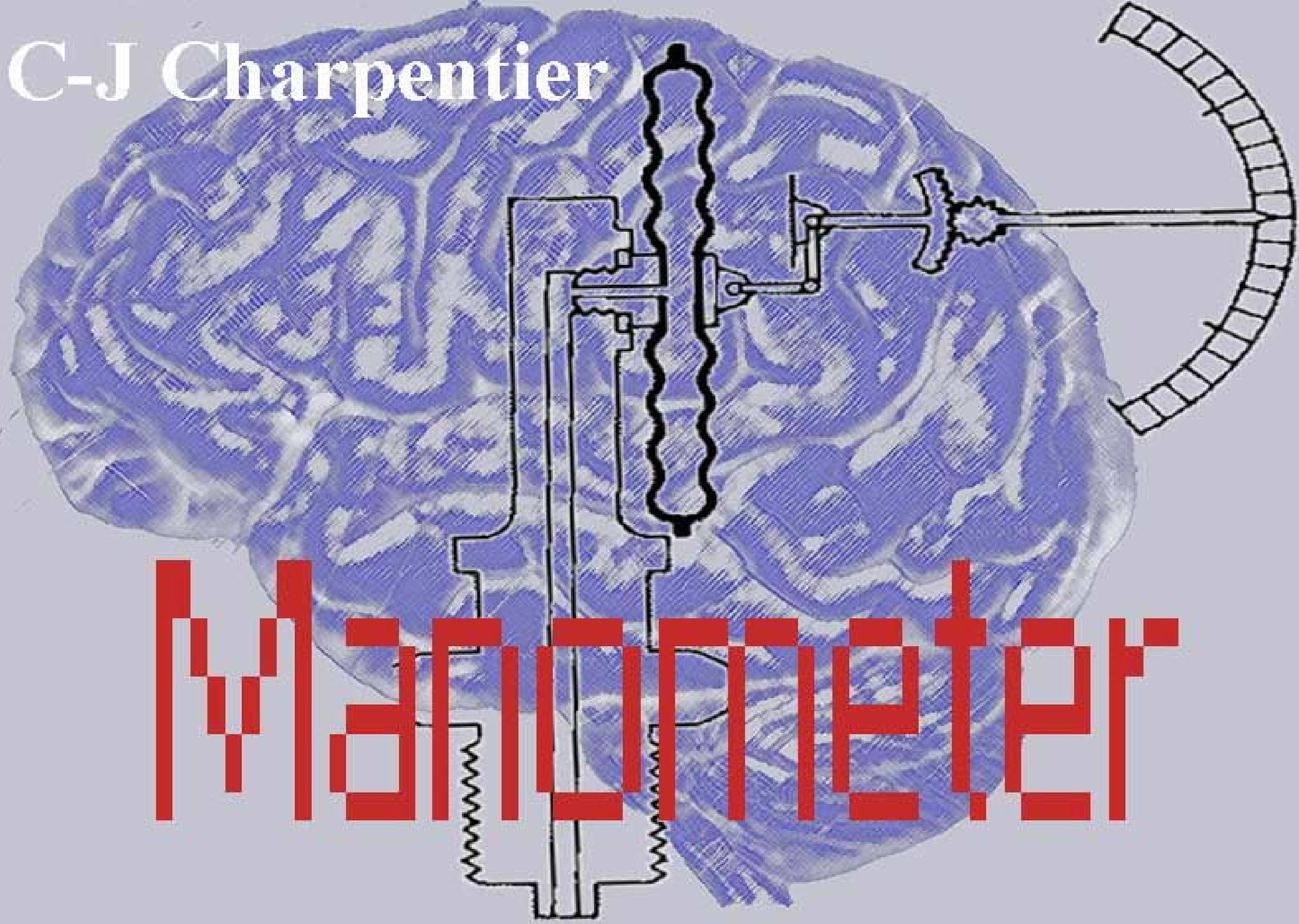

Charpentier, Carl-Johan
Manometer
Läs en bok

En lustfylld och medryckande berättelse utifrån självupplevda erfarenheter, fakta och kunskap får man på köpet. En synnerligen läsvänlig (stor stil), inspirerande och stimulerande liten bok - en guldgruva för varje tilltänkt författare, men även för envar som vill uppleva ett läsäventyr utöver det vanliga.

Arne Säll, Bibliotekstjänst

C-J Charpentier

Denna bok är specialskriven för *Läs en bok*.

C-J Charpentier

MANOMETER

En liten bok om att skriva och resa

Att börja.

Arbetsrummet ligger på vinden, och det är där jag sitter; hör blåsten, snöblandat marsregn mot rutor och fönsterbleck.

Det är fyra meter mellan mitt gavelfönster och grannens, och mellan våra båda gavlar står en kraftig lönn. Nakna grenar slår mot fönstren.

Grannen är sommarboende. Hans hus, en gång köpt av föräldrarna, är för tillfället tomt. Termometern visar en plusgrad. Husen byggdes runt 1910. Datorn brusar, det är skrivväder. Skånsk icke-årstid.

Det finns två arbetsbord i rummet, ett för handskrift och ett för elektroniskt knackande. De står i varsin ände, omkring tio meter från varandra. Snedtak, synliga bjälkar. Mattor från Afghanistan, Algeriet, Turkiet och Iran täcker brädgolvet.

Min askkopp var en gång en apotekares mortel, sannolikt tillverkad under Abdul Mecids tid. Jag fick den för mycket länge sedan efter att ha bevittnat en offentlig avrättning.

Glaset bredvid den lilla mässingspjäsen står på en belgisk ölbricka av pressad papp, gör reklam i rött och svart för den efter belgiska förhållanden relativt nya ölen Jupiler från familjen Oxfots bryggeri i Bruxelles. Den drycken uppstod ungefär vid samma tidpunkt som jag såg bödeln anbringa snaran.

Men det är en utvikning, en av många i den text som växer över skärmen under snedtak och synliga bjälkar.

I glaset finns en skvätt armagnac, *Prince de Condé* – ett ganska enkelt destillat med tillsats av färgämnet E 150 a. Det senare lär vara en sockerkulör, och det kan man ju stå ut med. En dåvarande arbetskamrat, kulturvetaren Sven Nilsson, påpekade när vi satt på ett hotellrum i Norrköping och läste Günter Grass *Flundran*, att definitionen på en helkväll var en flaska armagnac och en Dajm; plus en bok. Ganska rätt, då som nu. Alternativet skulle i så fall vara maltwhisky och Marabou Schweizernöt enligt samma källa.

Det knäpper litet i elementen när termostaten slår på. Rummet har vitstrukna väggar som gulnat en aning med åren.

Här sitter jag alltså och skriver en bok. Det är hänt förut; kommer troligen att hända igen. Har burit på den här idén länge. Och när arbetet passerat en viss punkt om ett par tre veckor kommer jag nog att köra en sväng, men om detta vet jag just nu ingenting.

Att skriva.

Det är alltid lika svårt att börja. Vare sig det handlar om en boks första sida eller om ingressen till en tidningsartikel.

Fast *svårt* är kanske inte riktigt rätt ord. Arbetsamt eller krävande är bättre, eftersom det gäller att hitta det rätta anslaget; ange en ton. Eller, om man exempelvis skriver om den politiska situationen i ett visst land/en konstutställning/en fotografs verk/döda sultaner, ge en bra och fullödig introduktion till ämnet. Så att läsaren får just det som tysken kallar *eine kurze Einführung*, alternativt *Einleitung*. (Att ordet *Einführung* låter som en könslig penetration bekymrar mig inte. Jag har valt glosan av respekt för en tyskspråkig man jag snart kommer att citera, annars skulle jag skrivit *préambule*).

Krävande! Säg att jag skriver ett textsjok på tretusen tecken på två timmar så kan de inledande fem-sex raderna ta dubbelt så lång tid – eller mer, interfolierat av ett osaligt vankande mellan arbetsbordet-kylskåpet-bokhyllan med avbrott för radionyheter, tre cigaretter, två koppar te och en smörgås, en snabb promenad, ett glas rödvin-cognac-pastis. Om jag inte plötsligt känner att jag mitt i alltsamman måste kolla e-post, köra en tvättmaskin, stryka ett par skjortor, dammsuga arbetsrummet eller förbereda middagen medan de tankar som låst sig vid skrivbordet arbetar vidare, samtidigt som händerna ut-

för helt andra sysslor. Och sedan – likaså helt plötsligt – när ingressen eller upptakten väl är formulerad så släpper allt; det följande bara rullar på, flyter naturligt efter bakomliggande igångsättningsmöda. Som om man först måste fly skrivandet för att kunna fortsätta.

En kvinnlig kollega berättade att hon av och till sprang ifrån och bakade en sockerkaka, medan hon grubblade vidare på sina blockerade upptakter. Själv bakar jag aldrig sockerkakor under arbetets början – eller under perioder av fastkördhet – men jag tillstår gärna att jag ofta förfaller till nonsenssysslor när skrivtorkan förlamar, och då är dammsugaren-diskbaljan-skoborsten utmärkta kompanjoner, ity det mekaniska sysslandet inte påverkar det landskap av motorvägarvindlande stigar-återvändsgränder som genomkorsar den myriad av celler som Agatha Christie lät Hercule Poirot benämna ”små och grå”, och kollegan med sockerkakan är faktiskt deckarförfattare så referensen till den belgiske detektiven passar som hand i handske. Fast skoborste är en metafor. Jag borde ha skrivit putstrasa för jag använder sällan skor utan bär helst stövlar, som torkas av och därefter fettas in med en brittisk pasta som heter Wren´s Dublin, saluförd i rund plåtburk.

Ingresser är för övrigt något sällsamt jobbigt. En amerikansk journalist som gav mig lift från Mako, där jag strandat, till Tabriz sa att stora tidningar – typ Newsweek – hade hela staber anställda enkom för att skriva ingresser. Sex-åtta personer vars enda uppgift var att göra research, kontrollera fakta,

och just få till den lilla inledande paragraf som föregår en text om oljekriser-kärnvapen i Pakistan-kurdiska upprorsmän-arknologiska fynd i Kina. Mot den bakgrunden, och med nyss nedtecknad insikt, tar jag mina egna mödor trots allt med ro.

Pravda lär ha haft sextusen journalister på lönelistan, för att åstadkomma åtta tidningssidor men det är en annan – och svårkontrollerad – historia.

Jag tänker ibland på Bills utsaga om ingresstaber. Men det var då det, på våren 1971. Idag fluktat man på nätet och svänger ihop något, och då kan till och med en av Sveriges största morgontidningar helt utan eftertanke eller spår av källkritik påstå att Atatürk moderniserade Turkiet efter Andra världskriget; att han vid den tidpunkten varit död i tio år var tydligen inget större bekymmer. Utan lika solklart som att Barack Obama, enligt Rikstidningen, disputerade i juridik strax innan han blev senator vid tretton års ålder. *Alhamdulillah!*

Jag sitter solo med böcker-askkopp-armagnac; konfererar möjligtvis med min fru. Provläser en mening högt för att höra om den fungerar, till språk och innehåll. Artikel eller bok. Slitet är detsamma. Och efteråt när dagen klingat ut finns bara den mentala tröttheten. Det är alltså svårt – tungt – att släppa kopplingen men nu har jag åtminstone börjat rulla.

När den schweiziske författaren Peter Bichsel höll sina fem poetikföreläsningar i Frankfurt någon gång omkring 1981 nämnde – och återkom - han ofta till *krogen* som litterärt

avstamp, som själva avfyrringsrampen för en bok eller en berättelse. Orsaken till detta är, enligt Bichsel, dubbel. Dels måste ju en berättelse börja någonstans, och dels rymmer valet av startplats ett ”litterärt trick”, eftersom vi alla av egen erfarenhet kan se en krog framför oss. Det är – som iakttagelse – banalt, genialt och sant.

Krogen, alltså! Bichsels funderingar finns för övrigt att läsa på svenska i den sympatiska lilla skriften *En bok om att läsa och berätta* (1985).

Här skulle man i och för sig kunna diskutera hur ordet ”krog” används i Sverige men det avstår jag från. Och nöjer mig med att konstatera att tyskens *Kneipe* – liksom andra länders pub, bar och bistro - är snävare, eftersom det svenska begreppet vidgats till att även kunna rymma restauranger. Vilket avviker från grundbetydelsen ”enklare värdshus”.

Det handlar således om vardagliga drickerier som serverar alkohol, och då bör även – tycker jag – åtskilliga caféer söder om Öresund platsa.

Men nog om detta. Vi vet alla vad som avses, och det är huvudsaken. Oavsett vad som står på skylten.

För enkelhetens skull kan man lika gärna använda ordet *lokal*.

Bichsels berättelser börjar ofta på lokal. På ett ställe dit man bara slinker in, får sig en munsbit kanske, eller blott något att dricka. En plats där man hänger en kvart eller en timme, ögnar en tidning, pratar, umgås med vänner, röker en cigar-

rett, passar på att gå på toaletten, betraktar omgivningen eller försjunker i tankar. Sittande eller med en ståpilsner vid disken. Det är med andra ord en bra miljö för inledningen av en roman-novell-berättelse-betraktelse.

Men för den skrivande, författare-poet-journalist, tillkommer ytterligare en kvalitet: lokalen som rum för skapande. Över en kopp eller ett glas.

Otaliga är de, alla de pennans bröder&systrar som suttit vid borden och fyllt sina anteckningsböcker-udda papperslappar-gamla kvitton-etcetera med text. Från hela sidor till enstaka stolpar, funderingar och spridda intryck att senare bearbeta.

Säg en författare som inte suttit på lokal och skrivit! Det hör liksom till om man befinner sig i skrået.

Drickeriet är därmed en utmärkt plats, såväl för en boks innehållsliga upptakt som för – åtminstone en del av – själva skrivandet, och det har inte ett dugg med romantik att göra.

Med dessa rader har jag knackat fram en inledning. Till en bok som i mångt och mycket kretsar kring skrivande.

Det hade aldrig gått om jag städse varit hänvisad till Gatuköket Fyrkanten. Där man dessutom inte får röka.

Tobak och lokal är siamesiska tvillingar. Jag accepterar fullt och fast rökfria matsalar och rökfria avdelningar men i utskänkningsrummet för alkohol och kaffe ska askkoppar vara en naturlig del av inredningen. Av den anledningen besöker jag numera heller aldrig svenska lokaler, finner dem - rent

subjektivt - stämmingslösa. Vilket gör att jag skäligen frekvent åker till Köpenhamn blott för nöjet att få sitta med block och penna på något inpyrt ställe och njuta en *cerut* till drycken.

Strindberg rökte kopiöst under skrivandets gång, hade nog inte klarat dagens Sverige. Fast den jäkeln sköt visst med gevär på en krog invid Strøget.

Här och nu handlar det om bokskrivande, och då måste vissa rekvisit vara uppfyllda.

Ett av de viktigaste är *tid*. Ty i samma ögonblick som jag bestämmer mig för att skriva en litet större text måste jag veta att jag har råd och möjlighet att avsätta åtminstone femhundra till tusen oavlönade arbetstimmar åt projektet i vardande – oavsett om det skrivna hamnar i tryck mellan pärmar eller blir en ofullbordad packe sidor; något dåligt alternativt refuserat.

Det kräver faktiskt ett visst mod att gå igång, att inteckna kanske ett halvt år av slit för att förverkliga en idé. Och då talar vi definitivt inte om ett halvår med åttatimmarsdagar och lediga helger utan om betydligt längre arbetspass och fyllda veckor: man vaknar med boken och somnar med den, låter den uppta all tid – handfast vid arbetsbordet och i den grunnande tankevärld där funderingar-meningar-glosor-reflektioner hela tiden föds och bearbetas. Varefter det färdiga resultatet i normalfallet belönas med en intäkt som motsvarar en timlön på en eller ett par tior.

Nej, jag klagar inte; bara konstaterar hur verkligheten ser ut – och att den är självvald.

Den absoluta lejonparten av Sveriges författare kan överhuvudtaget inte försörja sig på sitt bokskrivande – samtidigt som *vi* försörjer en hel industri med förlag-tryckerier-bokhandlare. Ibland känns det orättvist.

Räddningen för de allra flesta av oss är – förutom annan yrkesverksamhet vid sidan – stipendier och ett oerhört generöst skattesystem, där man – vad det senare beträffar – som näringsidkare i den skapande ordbranschen medges rätten till en lång rad avdrag för intäktens förvärvande. Inklusivt resor för inspiration och materialinsamling. Således gnäller jag aldrig över skattetrycket. Dyligt tillkommer huvudsakligen moderater, en folkgrupp som knappast heller gjort sig känd för att inrymma särskilt många författare eller andra konstnärligt utövande personer.

Ekonomiskt sett måste man ha is i magen och kunna ta en inkomstlös period. Eller sidoarbeta med allt möjligt annat för att få råd att arbeta = skriva. Vilket i sig rymmer en paradox, i synnerhet i ett land med i grunden goda regler för arbetslivet. Regler som dock exkluderar alla som på egna ben producerar kultur. Över detta svär jag titt som tätt.

Att jag själv överlevt under de senaste decennierna beror uteslutande på ett ständigt knåpande med uselt betalda kulturartiklar, några stipendier då och då, och förtrogenhet med skattesystemet. Plus en och annan liten dusör för mina böcker.

Och i det predikamentet är jag inte ensam, även om få vill erkänna offentligt att de sitter i samma rangliga farkost.

Ibland när jag möter samhällsreportage i media om svartjobbade papperslösa som blott får sextio skattefria kronor i timmen kan jag inte låta bli att skratta – även om det i bakgrunden finns utnyttjande svin som borde klämmas åt.

Jag arbetar sjuttio-åttio timmar i veckan och skulle vara överlycklig om varje timme vid skrivbordet gav mig sextio kronor netto.

Det har hittills aldrig hänt.

Ingen annan grupp utanför den så kallade konstnärliga sektorn skulle acceptera våra arbetsvillkor. Men ändå fortsätter vi.

Därför att vi måste.

Bokskrivare som tavelmålare.

Plus allt det andra som fördunklar vardagen: beställarnas ideliga prutningsförsök, tjat om utbetalningar som dröjer i månader, systematisk stöld av vårt upphovsrättsligt skyddade material, och så vidare. Men nog om detta. De som liksom jag lever av skrivande vet vad jag menar. För folkmajoriteten kan det vara en intressant upplysning.

Tid&pengar är nödvändiga rekvisit. Men det finns andra: ostördhet, mat och dryck i huset, och inga jävla krav som hackar sönder dagen. Ty timmarna vid skrivbordet måste vara obrutna. Först då – och med dessa punkter uppfyllda – kan man sjösätta sitt projekt. Klättra upp för berget och nå utsiktspunkten.

Om telefonen ringer blir jag galen. Skriker högt.

Jag skrev min första bok när jag var sex år, och den hette *SKELETT*. Så vitt jag minns bestod den av tre dubbelvikta sidor från ett A6-block, linjerade blad som efter vikandet klipptes upp och klipptes till så att varje ”ark” blev ungefär femtio gånger sextio millimeter – vilket därmed gav mig en inlaga på tjugofyra små potentiella boksidor.

Härefter präntade jag den ruskigt spännande berättelsen med versala bokstäver, och jag kan så här i efterhand gissa att den bestod av omkring tvåhundra ord.

Vid den här tiden bodde jag på Nedre Väster och där Väster slutade som Övre Väster låg ett kärr, och ett par minuter bortom kärret reste sig Getberget. De riktigt modiga var de som dristade sig ännu längre – alltid i sällskap med någon jämngammal kamrat. Ty ytterligare en kilometer in i gran-skogen tronade fasornas hemvist: Benrangelsberget. Det var så långt man överhuvudtaget vågade gå utan vuxet följe.

Benrangelsberget var det hemskaste som fanns – en plats för ond bråd död, människooffer, spöken och annat övernaturligt.

Den yttre markören, själva namngivaren, som visade att urbergsknallen hade kopplingar till dödsriket var ett vitmålat skelett i naturlig storlek på en brant bergsida; invid orden *emento mori*.

Det här var ungefär för femtiofem år sedan, och de äldre i

staden sa att benrangelsmålningen funnits där redan när de var små och att det bodde vidunder i berget, monster som åt spädbarn och förde bort ungar till okända öden. Dessutom var platsen ett tillhåll för mystiska män med klandestina riter, vars betydelse vi inte riktigt förstod innan vi efter ett par år insåg vad som föregick. Att det var de påstått kastrerade friluftsonanisterna Gunnar och Tok-Tore som roade sig med Långe Klage – iförd från tvättlina stulen bomullsklänning – på be tryggande avstånd från de bigotta småborgarnas skamstämplar.

Men bortsett från denna senare upptäckt förblev Benrangelsberget ett kusligt ställe, vars blotta existens skapade skenande fantasier. Därav titeln på min första bok, som givetvis handlade om det skräckinjagande skelettet. Och naturligtvis förde vi berättelserna om berget vidare till lekkamraternas yngre bröder, så att historierna om Fasornas Hemvist levde vidare som råttan i pizzan. Hur det är idag vet jag dock inte men vårt Benrangelsberg ger i alla fall en träff, som ortnamn, på nätet.

Att en bok kräver pärmar visste jag redan då och det var Per, med ett flertal böcker bakom sig, som lärde mig det slutgiltiga hantverket.

I denna avlägsna tid fanns ett stort utbud av olika tablettaskar på marknaden. De innehöll pastiller med varierande smak, och kunde köpas i styv pappförpackning för tjugofem öre. Äldst av alla var minihallonbåtarna Pim Pim från 1932, och de följdes under årens gång av Tutti Frutti (två olika sor-

ter), Domino, Figaro, Tenor, Salt i Sol, Herbal, Viol, Zig Zag, Emser, Tulo (Den Lille Halsläkaren), Go On och Alfa (med bilder av fotbollsspelare); samt den dyrare Läkerol. Sverige var faktiskt världsledande i tablettbranschen; idag finns i princip bara Läkerol kvar sedan marknaden lärt oss att knapra på kemikaliespäckat lösgodis.

Den rent tekniska bokframställningen var en barnlek när man väl visste hur man skulle göra. För det var bara att klippa upp tablettasken, avlägsna tre av de smala sidorna och vika den resterande insidan utåt, dra nål och tråd genom inlagans veck och fästa den i tablettaskens kvarvarande smala del. Varefter man skrev dit titel och ryggtext. Sedan hade man en riktig bok. Att stolt visa upp för kamraterna, som plötsligt insåg att Per och jag var författare i en skara där alla var något annat än blott barn: cowboys, detektiver, sjörövare, cirkusartister...

Nyfikenhet är ett absolut rekvisit, och här gav – och ger – mig kartboken ousinlig stimulans. Jämte ett ständigt och accelererande resande; som en sorts atlasens naturliga efterbörd. Men först barnet och kartorna!

Jag minns att jag studerade den till formatet stora och tunga Columbus Weltatlas intensivt, penetrerade land efter land, ställde frågor och skapade mig bilder. Samtidigt som jag lärde mig namnen på städer-floder-sjöar-berg.

Bildskapandet var förresten inte det lättaste. I ett land utan

TV fick man förlita sig på pressens bilder, halvgamla uppslagsverk, fotografiskt illustrerade reseskildringar, en och annan film på bio och Sten Bergman i radio, följt av småskolans missionärsbesök då tanter med knut i nacken visade skioptikonbilder av lyckliga negerbarn i bländvita skjortor. Döpta var dom dessutom! Kristendomens fyrbåkar i avgudadyrkarland!

Efter en tid började jag också att kalkera och rita av kartor, som sattes upp på pojkrummets väggar – med gröna fält, bruna öknar och blått vatten. Men det blev mest kartor över länder som Spanien, Egypten, Libyen och Iraq eftersom de var ”fyrkantiga” med raka gränslinjer och därmed lätta att kopiera, precis som åtskilliga av USA:s delstater. Dessutom ritade jag med stor möda en karta över Uganda efter att ha sett något om jättelika apor i en avlägsen djungel.

Nyfikenheten gav växande geografisk insikt, gjorde *världen* till en realitet.

Kartstudier! En vårdag 1980 när jag satt på tåget mellan Lahore och Peshawar kom jag i samspråk med en pashtoon, ett underbefäl i pakistanska armén. Vi pratade en mix av dari och urdu med inslag av engelska glosor, och efter en stund kom vi fram till att vi var jämngamla.

Han ville veta *exakt* var jag bodde och jag sa litet uppgivet att namnet på mitt svenska vister var Eslöv. Varpå han replikerade att Eslöv låg mellan Malmö och Hässleholm.

En myriad av frågor genomkorsade min skalle innan förklaringen till hans kartografiska kunskaper kom: han hade

som barn fått en kartbok av sin far, och där hade han suttit hemma i lertegelhuset i Waziristan och läst och memorerat. Precis som jag gjort i pojkrummet på Norra Kyrkogatan 9 c.

Vi hade båda smakat på fantasieggande ortnamn och ställt oss samma sorts frågor, drömt oss bort och funderat.

Karta och resande hör ihop, och mina föräldrar reste mycket; grundlade mitt eget intresse. Och från tre-fyraårsåldern fick jag följa med, ut i ett bitvis fortfarande sönderbombat Europa.

Jag kan utan överdrift säga att mina föräldrar levde för sitt resande. Vi hade det gott ställt men var definitivt inte rika, och det sparades och gnetades hela tiden just för att vi skulle kunna få se världen. Vi var till exempel de sista i vår omgivning som skaffade bil och TV, eftersom alla pengar gick till tågbiljetter – till månadslånga vistelser på småhotell mellan Öresund och Medelhavet.

Vi talade fyra språk hemma, och italienska lärde jag mig själv – köpte en parlör för veckopengen för att kunna leka med mina kompisar i Trieste och Siracusa. Som vuxen lärde jag mig ytterligare en handfull tungor och lät resandet fortsätta som en del av livet. Precis som skrivandet. Att hela tiden se något nytt och att återvända, ibland efter decennier.

Det tidiga resandet med föräldrar föregicks av ett omfattande planerande. Tågbiljetter skulle beställas veckor i förväg och hotellrum bokades med långsamma brev. Vi reste alltid på egen hand, och charterturismen - som då kallades ”säll-

skapsresor” - hade ännu inte kommit igång.

Privata utlandsresor var ovanligt bland svenskar, och den som ville berätta om sina erfarenheter kunde räkna med att dra fulla hus på valfri föreläsning, i synnerhet om äventyren åtföljdes av ljusbilder – och det behövde inte heller vara särskilt exotiskt: ett nedslag i Spanien eller Alperna kunde vara fullt tillräckligt. Dock: det fanns en tant på Öster (med make i trävarubranschen) som varit i Indien, och i deras hus fanns både ellonfantbetar och en dö tiger – vilket var oerhört spännande för oss barn som sett Gunga Din på matiné.

Det då sparsamma resandet sammanhänge med ekonomi och restriktioner. Folk i allmänhet hade inte pengar, och under åren efter kriget krävdes ibland tillstånd för att besöka vissa platser i det härjade Europa.

Till detta kom de svenska valutareglerna. Fram till den sista september 1955 fick man endast utföra hundra kronor per person. Det gick naturligtvis att trixa men respekten för lagen var betydligt större då än nu. Riksbanken kunde i och för sig medge högre belopp men det var förenat med en ganska seg byråkrati.

I oktober 1955 höjdes gränsen till trehundra kronor och något decennium senare var beloppet sextusen. Det dubblades 1980 innan restriktionerna helt slopades 1989. Då först fick svensken fritt förfoga över sina pengar.

I min tidiga barndom gällde fortfarande hundrakronorsregeln, vilket gjorde att de pressade pappväskorna *ex Alstermo*

Bruk fylldes med allehanda alternativa betalningsmedel som kaffe, damunderkläder, sötsaker och rakblad, och jag har fortfarande distinkta minnen av hur privat- och hotellrum betalades med diverse inköp från hemstadens butiker. Inklusivt ett antal påsar med geléhallon från Fagerströms karamellfabrik. Så mycket annat fanns inte att göra, och kaffe var guld värt – speciellt i Västtyskland. I Sverige hade kafferansoneringsen just avskaffats, vilket gjorde att vi kunde köpa så mycket vi ville inför den förestående byteshandeln.

Det var resecheckar i dollar och utländska småsedlar som gällde. Kreditkortet hade nyss fötts i USA men var ett okänt fenomen i Sverige, och att få pengar överförda till en bank i utlandet var i princip omöjligt. Alltså fick man räkna och ekonomisera noga.

Här finns en himmelsvid skillnad i jämförelse med idag. På femtio- och sextiotalet kunde ett yrkesarbetande par med skäligen ordinära inkomster spara och unna sig en månad på hotell; ömsom med helpension, ömsom med dagliga måltider på restaurang. Det skulle knappast gå nuförtiden när ett vanligt hotellrum kostar en tusenlapp eller mer per natt, och krogmaten minst lika mycket. Det är en reflektion som ofta återkommer, att Europa möjligtvis var kostnadsmässigt lättare att begå förr.

Kartan ingår alltjämt i min favoritlektyr, bläddras dagligen.

Det händer av och till att jag plötsligt får syn på ett märk-

ligt ortnamn eller en annorlunda topografi, och då ställer jag mig frågan om hur det kan se ut i verkligheten på det lilla kartavsnitt som fångat mitt intresse, kittlat en nyfikenhetens nerv – och om jag har råd så åker jag dit.

Urk i Nederländerna var ett sådant ställe, en ort dit jag enkom för att de tre bokstäverna slog an något inom mig, och det visade sig vara en kristen fundamentalisthåla varifrån polisen resolut jagade bort mig efter ett par regniga timmar.

En annan gång blev jag nyfiken på Elbes breda västmynning – faktiskt så sent som 2007 - och på de färjor som gick över floden, och sedan blev det de mäktiga vägbankarna som leder ut till Römö. Mer avlägsna än så behöver inte resmålen vara, och kvar på listan över det inom räckhåll subjektivt besökansvärda finns Helsingfors, Bratislava, Tirana, Llivia, Oporto...

Numera färdas jag nästan uteslutande med motorcykel och flyg, allt beroende på avstånden.

Min första Harley införskaffades 1991, och om jag bara ska ett par hundra mil tar jag hojen. Även om två veckors regnstorm i Centraleuropa inte är någon höjdare. Fast dylikt förtränger man lätt i efterhand.

Det har nu gått ett par dagar sedan marsregnet smattrade mot gavelfönstret, och det är vår i luften; åtta-tio plusgrader men fortfarande blåsigt och jag tänker alltjämt på hur man börjar – på vad som triggar igång den möda som så småningom leder till en text. På avstampet som när Bichsel filosoferade om

krogen som en boks upptakt; på kartor och annat som sätter tankar i rörelse.

Tänder ett rökverk, tar en paus. Jag klickar på ”verktyg” och ”räkna ord”, ser att jag fäst omkring tjugoen tusen tecken i hårddisken. Öppnar fönstret, vädrar ut ett tobaksmoln.

Dags att göra back up, föra över texten till en diskett eller skriva ut den på papper. Jag väljer det senare. Skrivarbläcket är nästan lika dyrt som guld. Apparaten rasslar en minut eller två, trycker fram sidor. Jag drar begärligt ett bloss, fortsätter skriva sedan jag lagt de nästan bläckfuktiga papperen i skrivbordslådan. Tänker hastigt på bekanta som glömt att backa upp, på han som tappade en halv avhandling när teknik och atmosfäriska störningar fick elektroniken att ta ett oväntat språng. Eller så var han bara klumpig-okunnig-slarvig. Vi delade hus i Athen häromåret, drack vin på terrassen.

Georges Simenon sa en gång att ett fönster kunde utlösa en bok: man går sin vanliga kvällspromenad i villakvarteren – månad efter månad, år efter år – och plötsligt upptäcker man att ett fönster som alltid brukar vara stängt står på glänt, och då uppstår frågor om vad som kan ha hänt i det annars så livlösa huset. För en deckarförfattare som Simenon ledde en sådan iakttagelse omedelbart till spekulationer; till att en historia började vävas.

Knackar vidare; bokstäver-mellanslag, bokstäver-mellanslag. Och när jag nu börjar känna mig hemtam i det pågående skrivandet inser jag att mitt just inledda opus måste ha en titel

– eller åtminstone en arbetstitel; en rubrik som på något sätt bildar byggets grund. Den behöver inte nödvändigtvis bli mitt arbetes finala namn men ändå. En sorts styrare av tankar, en färdvisare.

– *Manometer*, säger jag högt till bildskärmen-askkoppen-glaset-de nystrukna vita gardinerna.

Substantivet bara kom, dök upp från ingenstans. Liksom den *röntgengrammofon* jag en gång uppfann.

Kan man kalla en bok för manometer? Men mer om detta senare. Först ska själva ordet få slå rot. Leva vidare eller avfärdas.

Jag brukar ofta leka med boktitlar, med namn på ännu inte skrivna böcker, och i många fall blir det inte mer än blott en lek.

Lek? Skrivandet pågår alltid, handgripligt eller i en värld av tankar. Ytterst handlar det om språk och om språkets möjligheter, att pröva ordsammanställningar och i den kreativa fantasin låta skapandet gå sina egna vägar.

Jag inbillar mig att en bildkonstnär fungerar på ett likartat sätt när han/hon står framför en helt tom duk med en idé i huvudet och måhända några skisser i blocket. Precis som jag när jag smakar på stolpar och nedkastade ord – parat med vetenskapen om att den initiala idén kanske utvecklas till något helt annat efter de inledande stycken som motsvarar målarens hundra första penseldrag.

Processen är - som jag nyss sagt - ständigt, och när jag exempelvis tar min dagliga joggingrunda vid åtta-nyotiden på morgonen formulerar jag tyst för mig själv allt från enstaka meningar till halva boksidor eller tidningsartiklar.

Detta kan ibland vara svårt att förklara för utomstående, att man bara går till synes sysslolös i tankar. Att arbetet inte är något som börjar och slutar vid ett visst klockslag. Att man alltid arbetar.

Det händer att jag försöker tvinga mig till ledighet – om så bara för en dag – men det går sällan. Som skrivande är jag fast i min roll, omvandlar det som finns omkring mig till texter. Se en tavla som skreve jag kritik, lustläsa en roman med recensentens eller korrekturläsarens ögon, möta ett stycke modern arkitektur som en kulturartikel, eller göra grannarnas högtryckstvättande av bilar till en novell. Det är en intressant yrkesskada.

Varje början föregås ofta av ett klottrande på det som finns i min närhet när idén kommer, ett block eller ett gammalt kuvert. Som om jag räds tanken att direkt sätta mig vid något av arbetsborden och veta att ”nu blir jag sittandes här några månader”. Alltså en mjuk upptakt, litet som åsnan mellan två höttappar. Att inte riktigt veta, att pröva sig fram. Treva innan gungflyn eventuellt övergår i fast mark.

Smaken av ord är något extraordinärt – fullt jämförbar med en lagrad ost eller en nobel Sauternes.

Jag skriver fort, jag skriver långsamt; bokprosa som tidningstext. Tillvägagångssättet är ungefär detsamma.

När idén förankrats i tanken (eller antagits av någon redaktör) brukar jag skriva en råtext för hand. Det går mestadels snabbt sedan inledningen väl formulerats, eftersom jag redan funderat på texten innan jag tar fram pennan.

Härefter snickrar jag litet i ordmassan, klämmer in pilar och asterisker för sådant som jag tycker behöver utvecklas, stryker och förtydligar. Resultatet brukar bli ganska grötiga sidor.

Efter råtexten sätter jag mig vid datorn och renskriver den första kladden till det jag kallar en grundtext, snyggt och överskådligt. Det vill säga om jag är hemma; på resa gör jag det för hand. Det viktiga är att jag får ett visuellt tydligt material att gå vidare med.

Nu börjar förädlingen. Som säkerligen tar minst fem gånger så lång tid som det bakomliggande arbetet.

Det är under den processen/fasen jag bokstavligen smakar på varje ord, byter en glosa mot en bättre; arbetar med både språk och innehåll.

Jag är till exempel överkänslig för upprepningar, störs av ord som återkommer alltför nära varandra i ett och samma stycke, eller när egennamn är felstavade. Och jag irriteras på samma sätt av slarvigt nedskrivna fakta, som när man i pressen läser att en person disputerade i konstvetenskap i Uppsala 1965 – alltså några år innan ämnet överhuvudtaget fanns på svenska universitet.

Det finns de som tycker att en dylik hållning tyder på sjuklig petighet men fakta är fakta, och fiktion är fiktion. Den som gör anspråk på att beskriva en verklig situation – till exempel i en thriller – bör alltså först ha tagit reda på vad som gäller. Annars kan det bli som när den svenska deckardrottningen (f. 1962) förlägger en central händelse till en fotografis mörk rum.

– Han lyfte fotografiet han arbetade med ur fixeringsvätskan och hängde upp det till tork...

Det tillvägagångssättet är lika osannolikt som att låta kocken steka en biff direkt på plattan, och att ingen på förlaget ens märkt grodan säger en hel del om deras redaktionella arbete.

Exempelfloran toppas dock av en något äldre svensk deckardrottning, som dels lät en gangster stoppa hundratusen tusenlappar i jackfickan, och sedan såg en person grensla en motorcykel på hela – vill jag minnas – ettusentvåhundra kubikmeter, vilket heller inte noterades av förlaget.

Deckardrottning har egendomligt nog blivit en legio beteckning men några deckarkungar har jag aldrig hört talas om. Bör nog ta ett samtal med JÄMO.

Jag läser gärna deckare, ofta i sängen innan jag släcker lampan – kanske inte så mycket för spänningens skull, ty på den punkten håller jag i stora stycken med Edmund Wilson i essän *Who cares who killed Roger Ackroyd*. Nej, då är språket mer intressant – parat med skildringar av miljö och stäm-

ningar, samtidigt som jag kan studera hur författaren bygger upp sitt pussel.

Här måste jag göra en liten utvikning om förlagens bristande intresse för saklighet. Det var när den lovprisade afghanska romanen kom ut 2004, varpå jag ombads att recensera den – och fann ett hundratal grova sak- och stavfel. Jag kontaktade då förlaget och erbjöd mig att för futtiga tvåtusen kronor rätta alla fel inför pocketutgåvan. Men förlaget avböjde, tyckte jag kunde göra jobbet gratis, och omtryckte istället boken med hela felbatteriet. Smaka på det! Man vet att en bok är full med felaktigheter men bryr sig inte...

Åter till det pågående! Hela tiden *research*. Grundtexten finslipas och finslipas, på skärm och papper, och jag tror inte att jag överdriver när jag säger att jag lusläser mina texter minst tre och ibland bortåt tio gånger – ofta högt eftersom det är det bästa sättet att utröna om det skrivna fungerar; att märka – *höra* - eventuella fel och oklarheter.

Med risk för att låta förnumstig menar jag att fler borde göra detsamma...

Det senare slår mig ofta, både när jag läser böcker och tidningsartiklar, och konstaterar att skribenten – förmodligen i glädje över att ha åstadkommit en text – glömt att läsa sitt manus ordentligt före tryck.

Nej, jag är inte ofelbar – långtifrån! Skrev till exempel en gång i ett vetenskapligt arbete 1969 att *hebamme* var en folkgrupp och blev vederbörligen utskrattad, eftersom ordet

betyder ”barnmorska” på swahili. Men jag försöker åtminstone att leverera ett hederligt hantverk.

En stor del av skrivandet är just hantverk. Fullt jämförbart med när snickaren bygger ett skåp han själv ritat.

Skrivarens hyvel och sandpapper är numera vanligtvis en dator, och det är på gott och ont.

Det goda ligger, som jag upplever det, i möjligheterna att snabbt och enkelt kunna redigera och ändra utan att behöva byta papper i skrivmaskinen, skriva om, korrigeras med penna och tipp:exa.

På minussidan dominerar samtidigt snabbheten. Datorn bjuder inte samma fysiska skrivmotstånd som skrivmaskinen eller bläckpennan, ger inte samma tid för eftertanke som de numera nästintill antikverade metoderna. På den punkten är faktiskt handskriften oöverträffad, eftersom man hinner tänka när man tuggar på sin blyerts; liksom när man knattrar på sin metaforiska Halda. Dessutom genererar tekniken sina egna fel: en rättelse på sidan tolv kan ge konstiga avstavningar och horungar längre fram.

Ibland när jag läser skönlitteratur kan jag till och med se – av exempelvis ordrikedomen – att manuskriptet redan från början avfattats på en dator. Men OK, jag är yrkesskadad; har efter decennier med texter tillägnat mig en viss blick och känsla.

Att skriva en bok ska få ta sin tid. Den tekniska snabbheten är *per se* inget eftersträvansvärt. Däremot har förlagen tjänat stort på att vi sitter vid våra datorer och kan ge dem ett mer

eller mindre tryckfärdigt manuskript.

Tidigare, innan Den Nya Tekniken, var sättningen förlagens sannolikt största kostnad: de fick en bunt maskinskrivna sidor och sedan skulle någon sitta i veckor och kopiera texten till bly, följt av ordbehandlad spalt längre fram i tiden. Idag gör vi det tunga jobbet åt förlagen, sparar in tusentals kronor åt dem – och får som tack sänkta arvoden i det avtalslösa tillstånd som råder mellan författare och förläggare i Sverige. Det är illa, en form av utnyttjande – när vi istället borde få en extra dusör för att vi sänker förläggarnas utgifter kraftigt. Men vi är en för liten grupp, där de flesta av oss blir överlyckliga när någon publicerar våra verk; och att ta sig ton passar inte. Så ser vardagen ut, även om ytterst få vill tillstå det offentligt.

Här och nu klickar jag åter på ”verktyg”, ser att jag skrivit drygt tjugoniotusen tecken; liktydigt med ungefär femtusen-femhundra femtio ord.

En normal svensk roman – som inte är en tegelsten - rymmer, grovt räknat, mellan femtiotusen och sjuttiofemtusen ord; något som dock och gudskelov aldrig framhålls i marknadsföring och kritik.

I USA har däremot kvantiteten, alltså antalet ord, stor betydelse. Vilket lett till att man ofta hittar uttryck som *half-a-million-word-novel* på omslag och i annonser när en lunta lämnat tryckeriet. Det är mycket amerikanskt. Någon fransk minimalism finns inte.

Amerikanska romaner är vanligtvis tjockare än svenska, och jag misstänker att det bitvis sammanhänger med en datoriserad tillkomst; att det är lätt att förfalla till onödig ordrikiedom när man sitter vid tangentbord och skärm. Om det inte är så att amerikanska författare får betalt per ord, något som inte skulle förvåna mig nämnvärt.

Det finns faktiskt tidningar/tidskrifter i Sverige som betalar per nedknackat typrum ungefär som svunna tiders radskrivare arvoderades, och bland litterära översättare utgår betalningen per sida. Det senare brukar ge dem en bruttoinkomst på kanske femtio kronor i timmen, eftersom både lästid och korrektur ingår i uppdraget.

Skönlitterära författare arbetar i nio fall av tio på spekulation, när de utifrån en idé skriver en bok utan att veta om något förlag vill ha den eller ej. Översättaren är däremot en genuin uppdragstagare som fullgör en beställning, och torde samtidigt tillhöra landets sämst betalda kvalificerade yrkeskår.

Jag hyser den största beundran för de personer som äger den språkliga kompetens som krävs för att överföra, exempelvis, en utländsk roman till god svenska! Och inte tjäna mer än ett feriearbetande skolbarn. Som så ofta i litteraturens värld är villkoren skamliga.

Detta om detta. Själv har jag påbörjat en bok.

Resor har jag nämnt tidigare, att de för mig är en ofrånkomlig källa till inspiration och skrivande, och om man kopplar resandet till kända författares verk hamnar man ofelbart i städer som Paris, Berlin, Dublin och New York – vare sig man skriver eller blott njuter av att läsa.

Paris har alltid varit en del av mitt liv, funnits i mitt medvetande så länge jag kan minnas. Min familj kommer ursprungligen från Frankrike och det som 1830 blev Belgien, och det gör att Paris aldrig varit en främmande stad. Men det var först under de sena tonåren - och framåt – som jag började utforska staden från en boklig vinkel.

Oaktat plats tycker jag att det är spännande att besöka hus där stora pennor bott och verkat, liksom de miljöer där deras huvudpersoner rört sig.

Jag åker alltså gärna till ”bokplatser”, precis som när många historieintresserade förlägger sina semestrar till slagfält i Flandern, landstigningskust eller makabra Hitlerminnen.

Den som är road av konst går på konstmuseer. Märkligare än så är inte min fascination för litterära miljöer.

Åren med ständiga strövtåg genom den franska huvudstaden förkroppsligade landets litterära parnass, gav liv åt klassiker.

Först följde jag guideböckernas anvisningar till museifierade byggnader som den lilla villan vid Radio France där Balzac skrev och kolkade kaffe, och vidare till Hugos imposanta våning i stram renässans vid Place des Vosges.

Sedan berättade någon att surrealisten André Pieyre de Mandiargues bott i samma hus där jag just då hyrde ett rum, och det var en upplysning som fick mycket att svindla. *La Marge* gav stor behållning 1967, så och den motorcykelburna kvinnan i skinnstall när hon rullade in i bokhandlarna.

Var det möjligt att de Mandiargues skrev *La Marge* i just det här huset, att han rent av formulerade sin text i ”mitt” rum? Men hur som helst; vi hade i alla fall trampat i samma trapphus.

Hysesrummet gav mersmak. Min fru och jag köpte en mikroskopisk lägenhet vid Place de la République och betade däriifrån bokstavligen av hela staden metodiskt, kvarter efter kvarter, gata för gata – och nästan varje gång under dessa expeditioner dök något spännande upp: ett gaturum som förekommit i en roman eller i en film, en minnesplatta som sa att Flaubert bott i en kåk på gångavstånd från min favoritbar vid Vintercirkusen, huset där Zola blev mördad, trottoarstumpen där Jaurès slutade sitt liv med en kniv i buken. Jämte Strindbergs adresser som rue d’Assas där han skrev *Ockulta dagboken* och rue Bonaparte med *Till Damaskus*. När han inte jagade geniernas andar med fjärlshåv på kyrkogården Père-Lachaise.

Min fru var en ständig följeslagare, och efter de långa vandringarna på hårda underlag brukade vi sitta med fötterna i en gemensam varmvattenbalja med fotfilar, tobak och vitt vin. Följt av mjukgörande kräm innan vi tog en sen promenad till

berbern Bobtaleb, vars lilla drickeri låg i Paris äldsta kvarter; med massiva stenhus bebodda sedan 1200-talet.

Litteraturens Berlin förknippar jag huvudsakligen och mycket subjektivt med en av mina absoluta favoritböcker, *Berlin Alexanderplatz* av Alfred Döblin – om den från Tegel just frigivne fången Franz Biberkopf och hans livsfråga i den dekadenta metropolen i spannet mellan ett avslutat krig och begynnande brun uppmarsch: frågan om hur man lever anständigt i en oanständig värld.

Berlin var sedan barndomen – före Muren – en bekant stad men när jag åkte dit 1981 var det uteslutande för att följa Biberkopf med Döblin som ciceron. Samtidigt som jag med grannliga möda letade rätt på alla de hus där fattigläkaren, *der Kassenarzt*, Döblin bott; i öst och väst. Med på köpet fick jag Isherwood och *I am a camera*, som senare blev *Cabaret*. Plus ett spritigt långsnack med Fassbinder som just då höll på att avsluta sitt gigantiska filmepos om Biberkopf.

I Västberlin var det inga som helst problem att springa runt med anteckningsblock och kamera och leta adresser men på andra sidan betongen – den kvalitativt bästa som DDR någonsin producerat – hade Folkpolisen frågor. Jag sa som det var, tummandes litet på sanningen, att jag samlade in material till en bok om det antifascistiska motståndet. Dylika meningar fungerade faktiskt rätt bra i *Berlin Hauptstadt der DDR*, särskilt om man adderade någon klyscha i stil med *mit der*

Sowietunion gehts immer vorwärts.

Åtskilliga av de lokaler den fiktive Biberkopf passerat fanns kvar, källare som rymt småkrogar och bränslenederlag, solida stadshus med kulhål från nästa stora krig i fasaderna...

Av det Berlinbesöket blev senare en bok, *Frihetens Enklav*.

Med snarlik utgångspunkt tog jag båten från Hollyhead till Dun Laoghaire i mitten på 1980-talet för att begå en annan av mina stora favoriter, James Joyces *Ulysses*. Som jag liksom *Berlin Alexanderplatz* säkert läst sju-åtta gånger vid det här laget.

Dublin, och det var mitt första besök. Jag hittade ett centralt och halvskapligt hotell, som huvudsakligen befolkades av besökande, tillika svettdoftande och föga fräscha, präster från republikens alla hörn, och i gryningen dag två tog jag bussen till Martello Tower. Varifrån männen började sin vandring. Men jag onanerade inte på stranden, lät det inte bli kallt och klubbigt, utan nöjde mig med torn och snorgrönt hav. I tornet fanns förresten en patetisk utställning där man bland annat visade den konservburk Joyce nämner på fyra-fem ställen.

”Med Plumtrees köttkonserver i ert hus blir varje vardag till en fest.”

Staden; med Joyces ord etsade i hjärnan.

”Droghandlare flyttar sällan”, skrev han till exempel. Och på ett hörn låg mycket riktigt Sweny’s apotek fortfarande, och

på en annan gata hittade jag Davy Byrne´s pub där någon jävel en gång bredde senap på gorgonzolan.

Från hotellets entré kunde jag dessutom se det berömda postkontor där Eire bokstavligen föddes.

Någon bok blev aldrig Dublin. Men väl ett kapitel i berättelsesamlingen *Denna förbannade, älskade jord*.

Under gymnasieåren blev jag svårt såld på *On the Road* av Jack Kerouac. Det var en tjej som vi kallade för Tomten som gav mig tipset, efter att ha blivit totalt trollbunden.

Vi var ett gäng bokläsare i klassen, och vi var ruskigt intellektuella i våra manchesterbrallor-jeans-sandaler-halsdukar-parkasar-arméjackor; de senare äkta vara köpta på IMPO. Vi hade alltid pocketböcker i fickorna – de svåraste brudarna läste den då just geniförklarade Le Clézio, och i våra väskor varvades latinsk grammatik och lexika med Fragal och Dão. Vietnamkriget hängde på löpsedlarna; det var rock och Beatles, djupa diskussioner om livets mening och stearinljus i urdruckna flaskor. Dessutom drack vi te och drömde hela tiden om ett liv långt från småstaden.

USA har egentligen aldrig intresserat mig, och jag var heller inte betrodd att få ett visum instämplat i passet eftersom jag varken älskade Israel eller hyllade de amerikanska våldsdåden i Vietnam. Men så skedde något märkligt, ty efter att ha publicerat en bok och några starkt Sovjetkritiska texter om det ockuperade Kabul blev jag uppringd av en kvinna från

Washington. Hon hade kopplingar till regeringen och kände flera exilerade afghaner, och under ett av våra följande samtal undslapp hon diskret att myndigheterna inte längre hade några anteckningar om mig.

Vid den här tiden började lågprisplanen köra från Arlanda över Atlanten. Jag sökte och fick visum – för en nyfiken vecka i New York; med kvinnan jag älskar..

Det fanns tre punkter på dagordningen: insupa atmosfär, klämma Guggenheim&Moma, och försöka lokalisera huset där Kerouac skrev *On the Road*. Det senare krävde rätt mycket handarbete i dåtidens googlefria värld.

Så småningom fick jag fatt i adressen, 149 West 21st Street, och vi begav oss dit.

Det var ett högt ganska slitet stenhus som höll på att yuppiefieras. På grund av byggnadsarbetena var porten öppen, och känslan av att gå där var smått sakral. Kerouac var ju ändå en av ungdomens idoler, tänkte jag och tog andäktigt några fotografier.

Lägenheten där *On the Road* skrevs på den legendariska pappersrullen tillhörde ursprungligen den jämngamle beatniken/studenten/vildmannen Bill Cannastra och hans flickvän Joan. Men Cannastra, som liksom Neal Cassady ikonoserades av beatförfattarna, hade dött på hösten 1950 sedan han försökt lämna ett rullande tunnelbanetåg genom fönstret. Det var på Bleeker Street, och ett tag senare – förmodligen efter tjat och övertalning – flyttade Kerouac in hos Joan.

Om Canastra finns flera referenser i litteraturen, bland annat i *Howl* där Ginsberg formulerade raden *fell out of the subway window* i sin ylande långa dikt om det samhälle han levde i.

Jag träffade Kerouac i Paris något år innan han dog. Han var plufsig, uppsvullen och nersupen, satt mest som en pasha och inhöstade berömmande ord.

On the Road blev aldrig omläst vid mogen ålder. Måhända för att jag ville ha ikonerna intakt, opåverkad av ett par mellanliggande decennier.

Listan på andra hus i andra städer kan göras lång, och häromåret – inför jubileumet – skrev jag om HC Andersens olika boningar i Köpenhamn. Då hade jag på beställning redan producerat ett reportage om Wallander i Ystad; dock utan att bli alltför upphetsad av ämnet – av Mariagatan, beskt automatkaffe och korvmojjar. Om Nessers Maardam och Kymlinge däremot funnits skulle jag gärna åka dit. Inte minst för att jag tror att Nesser haft förbannat roligt när han satt och formulerade sig om Van Veeteren, Barbarotti och andra. Jo, Nesser sitter nog när han skriver; till skillnad från Hemingway som stod upp vid en hög pulpet.

HC Andersen bodde/hyrde bland annat på tre adresser i Nyhavn (nr 20, 67 och 18), och alla husen finns fortfarande kvar – rymmer idag lägenheter, antikhandel, vinimportör och advokatkontor. Jag åker ofta till *byen*, passar samtidigt på att

bunkra vin, sprit och *cerutter*; vodka för sextiofem och vardaglig Languedoc för aderton är bra argument.

Eventyrsdiktaren är ingen favorit i läsefåtöljen men det är intressant att sätta honom i relation till den dåtida tekniken.

Andersen levde från 1805 till 1875. Han skrev på danska, ett språk som vid den tiden talades av drygt två miljoner människor, och han var mycket produktiv; arbetade med (gås)penna och bläckhorn. Dessutom hann han med ett trettiotal utlandsresor, bara det en bedrift – resor som sammanlagt lär ha renderat honom femton år i utlandet. Inkluderande ett besök i Konstantinopel där han påstås ha träffat den sultan som regerade när min till askkopp omvandlade apotekarmortel tillverkades.

Manuskripten var alltså handskrivna. De lämnades till ett tryckeri, där texten sattes för hand med blytyper. Härefter gjordes ett avdrag som Andersen korrekturläste, följt av rättelser och förmodligen ett andrakorrektur, innan texten slutligen kunde tryckas.

Detta *modus operandi* var förvisso inget unikt för Andersen, delades av andra ungefär samtida – och lika produktiva – författare som Hugo, Balzac, Dumas och Dickens i en likaså tidskrävande procedur. Att vår danske *digter* träffat de nyss nämnda kollegorna lägger ytterligare en dimension till hans person.

Andersen blev snabbt mäkta populär och redan under hans livstid översattes hans verk till omkring tio olika språk, vilket

innebar att den tidskrävande proceduren upprepades i exempelvis Tyskland, USA och annorstädes.

Man kan anta att de manuskript/böcker som avgick till översättare världen över fraktades till berörda personer med ”post”, det vill säga med diligens, tåg och Atlantångare.

Det verkligt fascinerande i detta sammanhang är den tid som åtgick mellan, säg, bok i Danmark och översatt/tryckt volym i exempelvis Amerika. Ty det kunde gå på ett år – en prestation som inget svenskt förlag skulle klara idag; trots Ny Teknik och blixtsnabb elektronisk överföring genom cyberrymden. Om det inte rör sig om någon skäligen umbärlig såpastjärnas, förmodligen spökskrivna, ”memoarer”, som räknemässorna planerat att lansera pallvis på stormarknader och bensinmackar.

Min bok *Våldtaget land*, från krigets Kabul har antagligen svenskt produktionsrekord. Jag landade som utvisad i Prag i mitten av maj, satte mig på tåget till Eslöv, skrev boken i raseri över Sovjets blodiga närvaro, och hade den tryckt efter midsommar. Tack vare framlidne förläggaren Ingvar Wahlén, som med rätta ansåg att den hyllade trendputten Gorbatsjovs härjningar måste bekantgöras. Och ungefär samma sak var det när jag pustade ut i Malaysia efter att ha upplevt inbördeskriget i Burma. Inget svenskt förlag var överhuvudtaget intresserat av en rykande aktuell rapport. Så den boken gav jag ut själv tillsammans med min fru. För att åtminstone sprida litet kännedom om militärjuntans besinningslösa övergrepp.

- Skryt, kanske en och annan läsare nu säger.

Men icke, ingen ego-panegyrik från min penna. Ty som den blide poeten Frans Ristilammi skrev 1984.

”*Hyviä asioita saa mainostaa.*”

”Man får göra reklam för goda saker”.

Som att påtala massmord, hänga ut krigsälskare.

I boken med samma namn konstaterade Ristilammi också att ”många stora sorger/kan komma från,/att linjebussarna/går så sällan.”

Sedan dess – efter Afghanistan och Burma - har jag fortsatt att tråla på i vingården men knappast rönt några större publika framgångar.

Ytterst bryr jag mig inte. Jag gör det jag tror på, och det räcker. Och nu sitter jag åter i arbetsrummet på vinden, ser en plötslig solstråle spela i fönstret.

Quasimodo fick Nobelpriset i litteratur för en solstråle, för de måhända vackraste rader kärlekslyriken någonsin frambringat. Och sedan blev det afton. Men då hade den ensamme redan genomborrats av ljus. *Trafitti da un raggio di sole.*

Boken i vardande växer, har passerat fyrtioentusen tecken, och jag börjar kunna visualisera den framför mig.

- En färdig bok förmedlar samma känsla som när man ser sitt barn gå för första gången, sa en kvinna jag en gång stod mycket nära.

Så är det, och den här boken ska bli en liten porlande bäck; inte en flod eller ett vattenfall.

Men titeln, frågan om bokens namn dyker upp igen, och jag smakar åter på ordet *manometer*. Inser att jag borde höra vad Sint Hazeldonk tycker – den fiktive person som åkte med mig på min motorcykel genom Holland och Belgien när jag arbetade med boken *Hazeldonk Express*.

Att skriva är förbannat ensamt, och ibland behöver jag någon att prata med. Det var därför jag uppfann Sint Hazeldonk.

Broder Sint är holländare och ett samtal med en man från de låga länderna kräver en skvätt jenever, fast det ska vara en *jonge* – inte den dävna *oude*.

Trappan mellan vinden och bottenvåningen kallas – det låter som en tanke – *holländare*, eftersom den kopierats från de högsmala kanalhusen i Amsterdam. Med steg omlott för att medge en brant och golvytebesparande resning. Vårt ex gjordes av Berra i Baske som sa att modellen hämtats till Österlen av någon sjöman som sett världen. Det är sannolikt alldeles sant.

Vid trappans fot ligger källarluckan, och därnere i det svala stenmörkret förvarar jag drycker – inklusive en öppnad jeneverbutelj hemförd från Gall&Gall i Amersfoort.

Det får räcka med varsin fyra, tänker jag. Annars kanske Sint Hazeldonk blir oredig, eftersom jag måste tömma hans glas också.

Att gå i holländartrappan kräver en viss teknik. Alltid höger fot först. Gör man tvärtom och börjar med vänster kan det lätt gå åt fanders (vilket inte är ett politiskt ställningstagande).

Jag sätter de två små glasen på arbetsbordet, slår upp och

säger varsågod till min icke-existerande vän.

Flaskan är sällsamt ful, rymmer en liter, och skulle platsa på kemikaliehyllan i garaget. Innehållet heter Visser efter en kvinnlig apotekare i Lemmer, en *vooraanstaande vrouw* som började tillverka drycken 1879; på den textgyttriga etiketten kan man se hennes bruna silhuett i profil – med hatt.

Jag tittar på min besökare, höjer glaset.

– Du borde göra en back up nu, säger han, innan vi förfaller till prat och dryckenskap. Man vet ju aldrig vad som kan hända i datorer. Tryck!

Uppmaningen följs. Fyra sidor rasslar ut ur skrivaren.

– Tryck, kommer det åter från Sint Hazeldonk.

Nu blir jag förbryllad och ska just till att säga någonting när han fortsätter, efter att ha smuttat på fru apotekaren.

– Egentligen handlar allting om tryck, det borde *du* veta! Dina böcker och tidningsartiklar trycks, och när vi körde motorcykel genom Belgien gnölade du om att du måste hitta en mack där du kunde kolla ringtrycket, sedan vi skakat ett par timmar på dåliga markavägar. Och vad är väl champagne annat än ett vin med tryck i flaskan? Och sen har vi det egna trycket... om man inte pyser ut litet ibland så briserar man, och när du skriver om saker och ting du upplevt och sett så tar du trycket på omvärlden, mäter och läser av. Skrivande människor är en sorts tryckmätare, ser du... så jag tycker faktiskt att du ska kalla boken du arbetar med för *manometer*.

Hans utläggning kommer som en mindre chock, som vore

han tankeläsare. En trollkarl från Lublin.

– Manometer, säger jag högt när han åkt efter att ha sugit i sig en handrullad cigarrett och spillt rulltobak av märket Drum på brädgolvet. Men nu har jag i alla fall en titel; åtminstone tills vidare.

Öppnar fönstret, vädrar ut ett rökmoln. Känner en svag hunger innanför bältet. Jeansen stramar litet, trycker mot buken.

Allting handlar om tryck. Måste jogga längre imorgon, reducera kaloriintaget. Röka mindre.

Jag har börjat skriva på betydligt fler böcker än jag färdigställt, testat idéer som efter en bunt sidor visat sig inte hålla – och jag slänger rubbet efter hand, från ofullgångna manuskript till fullgångna dito efter utgivning, jämte utkast-kladdarrenskrifter-anteckningar-stolpar.

Det finns två orsaker till detta. Dels vill jag inte belasta trossbotten i mitt arbetsrum, och dels vill jag inte att någon nitisk litteraturvetare i framtiden ska få ta del av allehanda arbetsmaterial, eftersom det är de färdiga böckerna som räknas. Alltså tycker jag det är litet patetiskt/förmätet när författare sparar allt, inklusive notiser på skrynkliga Konsumkvitton, till eftervärlden – och donerar det till bibliotek och andra institutioner för att hylla den egna storheten. Om än postumt.

Jag skiter fullständigt i om Valle Mogren skrev aderton kladdar till sidan trettiosju i bokverket om de utvandrade

Hemsöborna. Det viktiga är resultatet, den goda romanen om blommande nässlor.

Inom mig ser jag hur Sint Hazeldonk rynkar på näsan åt just avlåten tirad. Ty både han och jag vet att det är föga sannolikt att mitt skrivande någonsin blir föremål för avhandlingar. På den punkten förblir jag en fotnot.

En gång – à propos att jogga längre och röka mindre – började jag på en bok med arbetsnamnet *Det nya livet börjar på onsdag*. Det blev naturligtvis ingenting av det projektet, och att jag valde *onsdag* istället för *idag* berodde uteslutande på att jag ville ge mig själv några dagars respit; fortsätta att konsumera choklad, tobak och alkohol.

Då var projektet *Fransk vår* bättre, och särskilt den inledande meningen: Min sekreterare har blivit galen, så jag stämplade ut och for till Paris.

Jag skrev bortåt hundra skrivmaskinssidor, visade dem för en arbetskamrat som flinade högt när han läste dem och konstaterade att ”det här kan du aldrig publicera”. Och lika bra var det, eftersom manuskriptet snarast var en nyckelroman från den offentliga sektor jag då arbetade i, och sådant kunde få konsekvenser. Men jag stämplade faktiskt ut; för gott. Och har sedan dess ägt min egen tid.

Sekreteraren blev visserligen galen sedan hon uppdagat att hennes make satt på en ombudsperson från SKTF och tillvaron rasade men mer om den historien vet jag inte, för planet lyfte tidtabellsenligt från Kastrup.

Grönsakssoppa och ostsmörgås till middag? Jag tror det. Tar trappan ner till köket, höger fot först.

Dagar går, det börjar bli en text.

Det avlästa trycket i manometern närmar sig med stormsteg det gudabenådade stadium då boken nästan skriver sig själv. Eller om jag ska vara fullständigt sanningsenlig: då delar av boken bitvis skriver sig själv. Möjligen beror det på att jag inte brydde mig om att bära ner jenevern i källaren, möjligen på glädjen över att ha hittat en titel.

Fenomenet är omvittnat, framförallt av roman- och deckarförfattare, som ett stycke in i arbetet upptäcker att personerna i skildringen får egna liv som inte alltid löper efter upphovsmannens planer. Eller att själva texten lyfter, tar nya och ibland oväntade vändningar. Det är hursomhelst ett nästan euforiskt tillstånd, när orden bara kommer. Inget skrivmotstånd, allt rullar på, sidor fylls.

Nästa fråga som dyker upp sammanhänger med bokens titel oavsett om *Manometer* blir det slutgiltiga valet eller ej, och jag har gott om tid på mig – behöver inte bestämma mig förrän ett finalt och sidbrutet korrektur postas till Sambindningen. Den Nya Tekniken med pagemaker och annat gör att man sänder det brutet och klart, har eliminerat de något otympliga spaltkorrekturen, vilket också ger lektörerna ett mer överskådligt material att läsa. Förlagen brukar också vänta med att bestämma upplagans storlek tills Bibliotekstjänst

kommit med sitt omdöme, alternativt lagt sin beställning. Dessvärre har dock bibliotekens inköp sjunkit katastrofalt under de senaste tio åren. Från mellan tummen och pekfingeret hundratals exemplar av en ”normalbok”, som fått bra recension, till några ynka dussin. Men om den utvecklingen talar sällan högt utanför författar- och förläggarkretsar. Det mest tragiska är dock de luckor som uppstår i bibliotekens bestånd, parat med böckernas korta livslängd från utgivning via bokrea till returpapper.

Det senare kan även läsaren notera, när han eller hon efterfrågar en bok som kom ut för ett eller ett par år sedan i bokhandeln.

Den fråga som nu gör sig påmind rör en eventuell *undertitel*, och eftersom jag är mycket förtjust i deskriptiva undertitlar tar jag den på största allvar.

Jag tycker rent allmänt att det är trevligt när en bra titel åtföljs av en preciserande undertitel – givetvis och förutsatt att den passar i relation till genre och innehåll.

Undertiteln är inget självändamål och heller inte alltid befogad. En deckare kan mycket väl kort och gott heta *Mordet i garaget* eller *Iskall död*, medan böcker som exempelvis heter *Belfast* eller *Statyer av sten* skulle må bra av en efterföljande förklaring. Ty *Belfast* kan vara allt från stadsporträtt, historia och memoarer till politiskt reportage, och stenstatyerna kan på samma sätt pendla mellan konstvetenskaplig analys av antika stoder och släktröniker.

Engelska resenärer triumferade på sin tid med enorma och hyperdeskriptiva undertitlar, och då kunde en bok om en folkgrupp i Afrika betitlas först med stammens namn, följt av någonting i stil med ”en berättande skildring av deras historia, språk, seder, vanor och religion jämte hur författaren tvingades till fångenskap i deras område under åtta månader”. Det finns hundratals böcker – monografier – av den här typen, och de handlar främst om förhållanden i Afrika och Asien, arbeten som – om man i förekommande fall skalar bort ett kolonialt perspektiv – utgör värdefulla historiska grundtexter för antropologisk forskning.

Jag har plöjt mängder av dessa tidiga ”reserapporter”, nju-tit av tidstypisk prosa och goda beskrivningar nerplitade av vita långt från hemlandet. De bildar en egen genre och föregår den moderna reselitteraturen, även om upphovsmännen snarare var spioner-kolonialtjänstemän-kommersialister-missionärer-militärer än författare.

När Alexander Burnes kom till Kabul, där han senare blev ihjälsliten av en uppretad folkmassa 1841, utbrast den fruktade uzbekhövdingen Murad Beg.

– Såna fantastiska män dessa utlänningar är...de varken äter, dricker eller sover; de roar sig hela dagarna, och på nätterna skriver de böcker!

Burnes bok om Kabul fick en bra titel; ett ortnamn och en beskrivning: *Cabool, being a personal narrative of a journey to, and residence in that city, in the years 1837, 7, and 8.*

Hans arbete – i tre band - om Buchara bär för övrigt en ännu ordrikare titel, plus undertitel: *Travels into Bokhara; being the account of a journey from India to Cabool, Tartary, and Persia; also, narrative of a voyage on the Indus, from the sea to Lahore, with presents from the king of Great Britain; performed under the orders of the supreme government of India, in the years 1831, 1832, and 1833.*

Men det finns också skildringar med omvänt perspektiv, skrivna av asiater som besökt Europa, och en av de mest läsvärda är tveklöst den persiske kejsaren Nasreddins resedagbok från 1873 – publicerad ungefär hundra år senare under titeln *Ein Harem in Bismarcks Reich*. Den är fylld med dråpliga iakttagelser och felslut, som att de österrikiska tågen framfördes av präster – sedan han noterat att lokförarna bar svarta kläder.

Två av de i särklass bästa, ”mer moderna”, reseböcker jag läst handlar om samma geografiska region som Burnes genomkorsade: Robert Byrons *The road to Oxiana* och Jan Myrdals *Kulturers korsväg* – senare omdöpt till *Resa i Afghanistan* (jag gissar att namnbytet beror på att ordet ”kulturers” – även om det är på pricken – är en aning svåruttalbart på svenska; på tyska fungerar det däremot perfekt: *Kreuzweg der Kulturen*). Dessa båda böcker är pärlor, såväl till innehåll som språk, där Myrdal – för en svenskspråkig läsare – bländar med sitt sätt att använda modersmålet.

Om tidiga svenska resenärer med pennan alltid redo har

Tord Wallström med stor kunskap givit oss verket *Svenska upptäckare*.

Det var förresten Max Klimburg som skrev förordet till Burnes Kabulbok när den kom ut i nytryck, och Klimburg bor bokstavligen sedan födseln i Wien. Borde jag åka tillbaka dit, förlägga en arbetsresa till en stad jag inte varit i sedan jag var ett litet barn? När Wien fortfarande var en ockuperad stad i filmisk Tredje-mannen-anda. Vet inte, tanken är en hastigt uppdykande parentes. Åter till titelfrågan.

Det är alltså omöjligt att kalla en bok för *Manometer* och inget mer, eftersom detta enda och ensamma substantiv lika gärna kan beteckna en teknisk manual. Nej, det måste till något mer och då skulle en lämplig undertitel vara nog så passande.

Det första som kommer upp i skallen är *en liten bok om att skriva och resa*. En dylik undertitel kan heller inte beskyllas för att vara pretentiös, utan fungerar mer som en saklig varudeklaration. Dessutom kommer det att bli en *liten* bok.

Jag värjer mig dock en aning för att kalla en bok för en *vara* men det är så det har blivit när räknemässorna fått för stort inflytande i bokvärlden; gjort litteratur till något med bäst-före-datum.

Manometer – en liten bok om att skriva och resa. Jag tror jag spikar den titeln, känner mig rätt nöjd. Tills vidare. För det kan ju hända att skrivandet växlar in på ett annat spår. Som kräver att jag byter namn. Men här och nu förblir det ett öppet spørsmål.

Den nyss avfärdade parentesen om Wien återvänder, en minnesbild från tidigt femtiotal.

Alla vet, utan att ha sett det, hur det kan se ut i privata rum; att man omger sig med personliga småsaker-souvenirer-minnesföremål-arvegods. Det är vanligtvis prylar som blott har ett värde för ägaren, objekt fyllda med affektion.

Huset jag lever i är måhända något överlastat efter resor och boende annorstädes, och i arbetsrummet finns till exempel apotekarmorteln-askkoppens som jag fick efter att ha bevittnat mitt livs första offentliga avrättning, ett antikt koloretrat vykort föreställande sultan Abdul Hamid II i röd fez, en karta över ”Iran und Turan” från 1843 (Neue Bearbeitung von F. v. Stülpnagel), en falsk skarabé köpt i Kairo, och en enkel kniv (benhandtag och läderslida) från Alger – inhandlad under den fjärde republiken när mina egna landsmän våldförde sig på samma stats bruna medborgare, och skapade ett trauma som bitvis alltjämt klyver den republik som senare blev nummer fem. Dessutom ligger det ett mynt på spritmangeln, ett mynt som följt mig i femtiofem år.

Spritmangeln tarvar en utvikning: När vi köpte huset var vinden oinredd, och där stod tant Fridas handmangel av fabrikat IDEAL. Snickaren Ingvar från Tobis gjorde oss ett rum av kallvinden, och vi lät mangeln stå kvar, ställde en del av husets spritförråd på den som alternativ till barskåp.

Även på denna mangel finns - förutom flaskorna - före-

mål, som en gammal absintsked av tenn, en bit av Kaltenbrunners proppskåp (*ex* Berlin), och en vit askkopp från Andrea Dorias systerfartyg, över vilket min lekkamrat Claudios far en gång förde befäl. Och i den flata askkoppen ligger myntet, en Franz-Josephkrona av silver från 1903.

Vi kom till Wien som nyfikna turister, staden var delad och administrerad av de fyra segrarmakterna – ungefär som Berlin. Det var ständiga passkontroller, och stadens egna invånare krävdes bära fyrspråkiga *Ausweise* för att kunna passera zongränserna.

Att bo på hotell i storstad var en ekonomisk omöjlighet för valutareglerade resenärer från Sverige så vi sökte efter privatrum, och hittade så småningom en lätt bombskadad villa i vildvuxen trädgård – med skylten ZIMMER handtextad i ett av fönstren.

Farbrorn som ägde huset var född under dubbelmonarkin och rökte långa inhemska cigarriller, ur vilka man skulle dra ett gult halmstrå innan de kunde tändas. Han hade vitt flygigt hår och knävelborrar, och hette Mraz. Det senare kommer jag definitivt ihåg, så liten jag var, med en kusligt glasklar tydlighet.

Jo, vi kunde få hyra en vecka. Och sedan skulle priset diskuteras.

Härvid övergick farbror Mraz från tyska till franska – vänd till min mor, liksom för att säkerställa hennes ursprung i ett Europa som såg ut som det gjorde.

Kvinnan som fött mig var kortväxt, vägde några kilo för mycket utan att vara fet – hennes lår var som timmerstockar, och håret var kraftigt och svart; över ett ansikte med rouge och läppstift.

- *Madame*, sa han. Tror ni att ni kan besöka kommendanturan? Den franska avdelningen.

Hon nickade utan att tveka.

– Jag har inte haft riktig smör i huset på tretton år.

Sedan lade hon på mer läppstift och rouge, rättade till den bruna baskern och seglade iväg.

Vi fick bo hos farbror Mraz för ett paket smör och en liten sedel, begick dôm och Prater där gummor i huckle sålde heta majskolvar – bestrukna med vitt kristidsflott och salt – från plåtlådor med kokande vatten. En kväll vigdes åt Grinzing med allsång, och när vi for fick jag det gamla myntet som avskedspresent.

Åka till Wien? Återuppleva. Fortsätta till Bratislava, Budapest? Läsa om Canetti igen.. Slanten ligger som en pockande uppfordran.

Von Stülpnagel står det på kartan över ”Iran und Turan”, den som hänger på väggen framför datorn bredvid bilden av sultan Abdul Hamid.

Stülpnagel. Jag vet inte om dom var släkt men Karl-Heinrich med samma efternamn deltog i det misslyckade tjugondejuliattentatet mot Hitler, och blev avrättad. För att senare bli

hågkommen som namngivare till en bakgata i Västberlin. Mer var inte kampen mot fascismen värd när förbundsrepubliken blev tyskt under.

Mitt första minne av nazistiska frontkämpar kommer från en kustby i norra Italien, åtta-nio år efter krigsslutet.

Vi var inhyrda på farbror Giannis pensionat, och D-mar-ken hade börjat bli så stålhard att somliga tyskar kunde unna sig solsemester – och en kväll bara satt dom där på stranden och sjöng Horst Wessel.

Gubbarna i byn gick man ur huse med påkar och käppar, och efteråt ställde Gianni till med fest på gatan. Min far klev upp på en stol och sa att ingen tysk hade rätt att ta sig ton, och fick storslaget medhåll och mer vin i glaset.

Byn, dit vi återvände år efter år, ligger mellan Trieste och Venedig, och Venedig är precis som Wien en stad jag bara minns med barnets ögon. Vi gjorde ett enda venetianskt strandhugg och det var på sent femtiotal. Gondol var för dyrt att åka så vi fick nöja oss med *vaporetto* men det var spännande nog, följt av broar och smala gränder, och sedan klagade min far över hur kostsamt det var att släcka törsten bland duvorna på Marcusplatsen: fyrtioåtta kronor för tre små flaskor med *Lemonsoda*. För det beloppet fick man minst ett dussin brickluncher med ”dagens rätt” i Sverige; vilket gör att citronvattnet i dagens penningvärde betingade ett pris på omkring tvåhundrafemtio kronor flaskan.

I Venedig såg jag också för första gången en statlig fimp-

plockare, måhända var han krigsinvalid – med rätt till någon sorts försörjning - eftersom han linkade; i stor ulster trots värmen och med plåtburken i en läderrem runt halsen. Det stod *Monopolo di Stato* på burken, vilket gjorde honom officiell, och hans verksamhet hade ingenting med renhållning att göra ity han slängde tillbaka cigarettpappersresterna och filtren på gatan, sedan han smulat ner tobaken i kärlet.

Fimpplockaren var återvinnare, och den tobak han samlade in gick direkt till någon statskontrollerad fabrik där den behandlades och transformerades till Alfa – landets billigaste cigarett – i simpel grå pappask. Tobak var monopolvara precis som salt, och att salt och cigaretter såldes i samma butik var ett italienskt mysterium – lika fascinerande som de korta vaxade tändstickorna som kunde tändas mot allt skrovligt.

Sali e Tabacci, vit text på svart botten. En obegriplig skylt för folk från andra länder.

Min pappa arbetade i brandväsendet, och när jag började leka med Claudio undrade den nyvunne vännen vad min far gjorde, och det kunde jag absolut inte förklara på italienska. Jag tittade mig omkring i rummet, såg att det låg en ask *cerini* på bordet. Resten var en uppfinningsrik barnlek: jag strök eld på en sticka som jag snabbt blåste ut, och sa att *il mio padre* gjorde sånt (underförstått släckte eld) – och Claudio nickade förstående. Sedan pratade vi inte mer om saken, ägnade oss åt rullskridskor och smygrökning.

1987 kom jag till Catania. Claudio och hans familj bodde

sedan länge alternerande på Sicilien och uppe i norr, och i telefonkatalogen lyckades jag hitta hans storasyster – följt av ett kärt återseende med brodern. Vi hade visserligen brevväxlat ett tag som tonåringar men när vi träffades på bussterminalen en rå decemberdag så hade vi inte setts på tjugosex eller tjugosju år.

– Hur är det med din far och hans tändsticksfabriker? var en av Claudios första frågor efter pussar och kramar.

Det tog en stund att förstå vad han menade, och först när han påminde mig om att jag en gång låtit honom förstå att min far tillverkade *fiammiferi* återkallade jag bilden av den hastigt uppflammande vaxstickan.

Jag iddes inte reda ut det lilla missförståndet, sa att allt var bra; noterade tyst att barnets pantomim överlevt ett nästan oräkneligt antal italienska regeringar.

Europa intresserar mig allt mer, som om långa vistelser i Asien samtidigt fött en växande fascination inför det mer näraliggande.

Berlinmurens fall blev en veritabel portöppnare, gav möjlighet att fritt och utan visum besöka tidigare näst intill stängda platser i östra Tyskland, Polen, Tjeckien, Slovakien, Baltikum, Balkan: resa och köra på vägar man själv bestämde, bo på hotell man själv valde, växla pengar och handla utan besvärande regler, och så vidare. Fast med det demokratiska Ryssland som lysande undantag.

Hösten innan murfallet kom ständiga rapporter om olika folkliga manifestationer i arbetar- och bondestaten, och dagen innan kände jag på mig att något var på väg att hända, satte mig på tåget i Malmö på vinst och förlust med en Berlinbiljett i fickan – och kom till Bornholmer Strasse i den franska sektorn ungefär samtidigt som de första betongstyckena hackades loss. Tog faktiskt bilder av en av de första östberlinare som nyfiket gick genom Den Antifascistiska SkyddsvalLEN, sedan ett stort betongsegment fallit och lämnat en glugg – ungefär som när ett barn tappar en mjölktd.

Åren efter murfallet intensifierades detta resande gradvis, varvades öst med väst, från Flandern till skrotad järnridå – alltid med penna, block och kamera. Samtidigt som nya murar restes: vid EU:s yttre gräns, i Hong Kong, Macau och Gaza. Medan främlingsfientliga och rasistiska europeer gav – och ger – skall.

Penna, block och kamera; den härliga treenigheten!

Pennan är instrumentet som lättar på skribentens inre tryck, manometerns ventil – om det nu finns några ventiler för tryckutsläpp på manometrar. Här brister mina tekniska kunskaper men det måste under alla omständigheter finnas någon sorts ventil på det kärl-tank-etcetera vars innehåll manometern reglerar.

I det hyreshus jag bodde när jag gick i småskolan fanns en väldig och manometerförsedd cistern för varmvatten i källaren, och eftersom vi lekte där ibland kunde vi inte undgå att

med spänning betrakta det klockliknande föremålet med visare och gradskala, plus alla rör som löpte fram och tillbaka över väggarna.

Rummet var naturligtvis också en ubåt. Vi hade läst *En världsomsegling under havet*, sett filmen på matiné, och tura- des om att vara kapten Nemo; knackandes på manometerglaset, och med en röststump som periskop.

Det fanns en delvis dold liten nisch bakom manometern och in mot väggen, och där stod vanligtvis en helbutelj här- tappad armagnac med från dag till dag något krympande inne- håll – tills den var urdrucken och ersatt med en ny flaska.

Armagnac! Det låter som en författarens efterkonstruk- tion med tanke på vad jag själv har i glaset på arbetsbordet men jag svär vid Jesu Heliga Moder att jag talar sanning, och att jag väljer att svära vid just henne beror på att Henny och Sigurd var frimicklare.

Sigurd var fastighetsskötare på deltid och i familjens lä- genhet bodde dessutom, förutom de små sönerna, Hennys gamla pappa – en sedan länge pensionerad poliskonstapel som hette Joe med hörbart finalt e, och han var litet av en grågosse i fastigheten. Hjälpte väl svärsonen, skulle man kunna säga.

Joe – snäll och sympatisk – smuttade med stor måttlighet, vilket inte gick an för dottern och hennes make; därav den gömda flaskan och ett ständigt sugande på mintpastiller un- gefär som huvudpersonen i *El recurso del metodo*. Övriga likheter finns givetvis inte, och jag är inte släkt med mannen

som skrev *Metoden*. Som en östtysk minister trodde.

Vi rörde aldrig Joes flaska men fnissade litet när han un- der sin dagliga lov genom huset gick in för att kontrollera manometern, och det hände ibland att han bjöd på en pastill.

Pennor var det! Jag har alltid skytt kulspets – det är stunt och lever inte, till skillnad från bläck och i viss mån blyerts.

I skolan var kulspets länge totalförbjudet – sades förstöra handstilen, och när vi hade välskrivning – med lutlinjer – de första åren var det stålpena och bläckhorn som gällde.

Fröken hade en literflaska från Rosengrens i material- rummet och från den fyllde hon våra horn genom att suga i ett för ändamålet skapat dubbelrör av glas – en sorts hävert, som fick vätskan att stiga och överföras till våra små behållare. Det var en intressant fysikalisk process, och den slutade na- turligtvis med att någon odygdspåse lyckades med konststycket att koppla om rören så att fröken Andersson fick munnen full med bläck inför publik. Varpå hon efter skrik och spottande, som förstörde hennes kläder, övergick till att hålla bläcket när det skulle portioneras ut.

Odygdspåse är förresten rent språkligt betraktat ett trev- ligt ord, som knappast används idag i det svenska språk som känt *odygden* sedan 1520-talet och sammansättningen med *påse* sedan i varje fall 1875.

Jag funderar ofta över ord (även det en klar yrkesskada), ställer mig frekvent frågan om hur många ungdomar i samti- den som vet vad exempelvis en odygdspåse är. Eller en pet-

moj, en transistor, ett färgband, en räknemaskin...

Stålpennan följdes av reservoirpennor, och som vuxen valdes de med största omsorg – toppades av en Montblanc 149.

Numera skriver jag allt mindre med bläck, har nästan helt gått över till spritpennor parallellt med blyerts, och det beror inte på att jag drabbats av någon plötslig aversion mot bläck utan på att det är svårt att hitta bra skrivblock – alltså med ett papper som bläcket inte blöder igenom. Som det till exempel gör i de snygga men usla inbundna kinesiska anteckningsböcker som härjar på marknaden.

Under de två år jag arbetade vid universitetet i Heidelberg i mitten på sjuttioalet gick det lätt att få tag på linjerade block av hög kvalitet, och inför avfärden lade jag upp ett lager. Men det tog naturligtvis slut, ledde fram till den finspetsade spritpennans seger.

Det finns säkert många som tycker att jag är konstig med min petighet visavi skrivdon och papper men en god möbelsnickare köper knappast sina verktyg i Hasses lågprislada. Att jag ofta använder snickaren som exempel beror naturligtvis i lika hög grad på att vi båda är hantverkare, som på mitt efternamn.

En parentes föds, minns Strindbergs ”oskuren Lessebo bikupa” och bläcket ”Antoine Fils violette noir”.

Penna, block och kamera skrev jag för en stund sedan, och kommen så långt i manuskriptet återstår den sista parten i anförd treenighet.

Far hade en gammal Agfa bälg, köpt i Stralsund omkring 1935-36, och det var så det började. Med svart-vit Kodak Verichrome Pan som med den apparaten gav negativ i formatet 60x90 millimeter.

I realskolan köpte jag något småbildsenkelt som kanske hette Bella, och 1963 – vårterminen före gymnasiet – blev det en Voigtländer Vito C.

Det stora språnget tog jag på senhösten påföljande år då jag övertalade min mamma att skriva på ett avbetalningskontrakt för en Pentax SV. Den apparaten kostade astronomiska niohundraåttiofem kronor, liktydigt med gott och väl en arbetares månadslön. Jag lämnade tvåhundra hopsparade kronor kontant i butiken och resten var en femtiolapp i månaden; att betalas med hålkort på posten.

Hålkort, se där! Ännu ett antikverat ord från stenåldern, lika hopplöst förträngt som *stansoperatrix*.

Min far fattade *nada* av kameraaffären, och om han vetat skulle det lett till ett utbrott i stil med att ”jag hade verkligen inte råd med något sådant när jag gick i gymnasiet”.

Men jag betalade kameran, månad efter månad, med pengar jag fick för nyhetsbilder sålda till Kuriren. Som enligt min far var en vederstygglig sossetidning.

Sedan dess har jag varit Pentax trogen, och är nu inne på nummer tre. Digital tänker jag inte bli.

En ekonomisk fundra dyker upp som ett fladdrande i tidens plånbok: Den summa jag gav för Pentax:en 1964 mot-

svarar i dagens penningvärde, och vägt mot en arbetares lön, ungefär tjugofemtusen.

Här och nu kostar en likvärdig systemkamera fyra-femtusen. Vilket blott bevisar att det var sämre förr. Att det som då tog fyra-fem veckor att tjäna ihop till numera går på en vecka.

Fotograferandet fyller två funktioner för mig. Jag använder bilder som stöd för minnet när jag skriver, och jag illustrerar mina texter med egna foton. I Eslöv hade jag mitt privata mörkrum, något som i mitt nuvarande hus tyvärr är en rumslig omöjlighet. Dessutom bor jag i anslutning till en överreklamerad småstad med hög charm- och kulturfaktor, och där kan man naturligtvis varken köpa fotopapper eller kemikalier. Ej heller få en Tri-X framkallad.

Mot slutet av DDR:s existens handlade jag alltid ORWO-papper för en spottstyver i någon håla efter vägen till Berlin, och kunde då njuta av att arbeta med riktigt papperspapper istället för de fiberbaserade produkter som blivit allt vanligare i svenska fotobutiker. Bekväma men utan känsla.

Möjligtvis är jag hopplöst förlegad i min vurm för det manuella, och det kan eventuellt sammanhånga med min morfar.

Han var sockerbagare och *chocolatier*, skulpterade varje enskild pralin för hand. Utan genvägar och halvfabrikat, och han var en man med mycket bestämda åsikter.

Mina föräldrar gifte sig när det tyska mullret i Europa tyst-

nat, när von Choltitz – som vägrade spränga Paris – kapitulerat för Fria Frankrikes styrkor vid Gare Montparnasse, och morfar erbjöd sig storstilat att bjuda dem på bröllopsresan under förutsättning att två av hans favorithundar fick följa med. Enkom för att jyckarna skulle få uppleva ett fritt Paris, rensat från tyskar och medlöpare.

De veckorna dokumenterades med Agfabälgen.

När jag idag tänker på mitt tidiga fotograferande slås jag av en sak, nämligen bristen på målmedvetna motivsökare.

Låt mig förklara vad jag menar! På femtio- och sextioalet när kameror (utöver de enklaste enkla) var dyra fotograferade ”folk i allmänhet” rätt mycket, och då avser jag inte traditionella familje- och turistbilder utan intresserade och goda amatörers fotograferande som hobby. Då man samtidigt hela tiden lärde sig mer och experimenterade – på samma sätt som mynt- och frimärkssamlarna begick (och begår) sitt intresse. Alltså med ett visst mått av passion.

Den gamle bildningskonsulenten Julius Rolander skrev någon gång i mitten av sjuttioalet att hobbyfotograferandet var en av Sveriges största kulturrörelser, och han hade säkert alldeles rätt.

Det dåtida amatörfotograferandet, som visserligen huvudsakligen omfattades av män, utövades av folk i alla åldrar och över alla klasskrankor. Åtskilliga gav sig också in i mörkrummets värld, vare sig man hade en egen skrubbe eller gick med i en fotoklubb.

Poängen är att man alltid när man var ute och rörde på sig – i synnerhet på söndagar och i naturen – mötte män med kameror, personer som sökte motiv, som letade vinklar, dokumenterade, och komponerade bilder. För att senare kanske stå i timmar i mörkrummet och bearbeta exponeringarna.

Numera ser man nästan aldrig några entusiastiska fotoamatörer, trots att normalkamerorna blivit billiga, samtidigt som den digitala tekniken öppnat helt nya möjligheter. Däremot tycks nära nog de flesta – med en mild överdrift – äga en digitalkamera; som mer används som en leksak än som ett kulturellt uttrycksmedel.

Det är en paradoxal utveckling: när kameran blivit tillgängligare och själva hanteringen både smidigare och mindre kostnadskrävande, avtar det seriösa intresset.

Jag missunnar ingen människa nöjet i att föreviga lilla Ida-Téres på stranden, morbror Kevins fyrtioårsdag, eller katedralen i Ånge. Men det handlar *inte* om skapande. Utan snarare om en sorts tidsfördriv. Tidsfördriv är förresten ett jävla ord; som om tid är något som ska fördrivas – konsumeras och avverkas.

På samma sätt kan man betrakta tekniken i informations-samhället, enkannerligen visavi internet. Ty idag när mycken information har blivit lättåtkomlig och nätet eliminerat timmar av sökande i böcker och arkivalier har exempelvis faktaåtergivandet, i allt från media till akademiska texter, blivit mer felbemängt än tidigare. Vilket i sin tur sammanhänger med begreppet källkritiks minskade betydelse. Att man håller

framgooglade upplysningar för korrekta, sväljer dem med hull och hår utan naturlig skepsis. Och då kan Kabuls Pul-e Khistimoské, byggd några år in på 1960-talet, förvandlas till en flera hundra år gammal helgedom, eftersom en svensk nyhetsbyråjournalist hittat den uppgiften på en sajt – varpå han utan eftertanke manglade ut den i några tjog svenska dagstidningar. Jag tar mig för pannan, framförallt för att jag vet att den här typen av uppgifter senare kan återkomma i C-uppsatser, varefter de letar sig in som sanningar i nationalencyklopedier och liknande. Den klentrogne kan till exempel läsa artikeln om Afghanistan i NE. Där har man bland annat uppfunnit ett internationellt flygfält som aldrig funnits, låtit en avsomnad tidning återuppstå, tappat bort en kung jämte delar av historien, och åstadkommit ett par dussin stavfel – vilket får avsluta just nedtecknad utveckling.

Trycket är taget; på pennor, papper och kameror. Jag börjar faktiskt att vänja mig vid tanken på att sätta manometern som titel på den text jag arbetar med.

1898 startade Adolf Messer sin anläggning för acetylen-gas i närheten av Frankfurt, och i hans fabrik tillverkades också manometrar. Några år dessförinnan hade den fattige judiske entreprenören Albert Davidsohn kommit från Bromberg till Stockholm – med ett läderkontrakt på fickan.

Det gick bra för Davidsohn och i början på föregående sekel köpte han ättiksfabriken i byn där jag bor, förvandlade den till skolästindustri.

För ett dussin år sedan skrev jag en liten bok om hans skoläsfabrik, som efter Andra världskriget lade grunden till den moderna sportskoproduktionen *world wide*, och när jag rotade i gömmor och skräprum hittade jag en gammal mässingsinsluten manometer av fabrikat MESSER GRIES-HEIM.

– Ta den, sa Roffe Hansson som driver mekanisk verkstad i det hundraåriga tegelbygget vid Tommarpsån.

Således äger jag en manometer, som fram till igår legat i mitt garage – ett litet vitputsat hus som tidigare rymt gris, duvslag, bryggryta och torrdass.

Jag har inte tänkt på det där med manometrar förut men det slår mig att det kanske är ödet, att Allahs förutbestämda slump har låtit mina irrande tankar vandra från Davidsohns tryckmätare till gavelrummet där datorn brusar lågmält.

Fram till igår låg manometern i en av garagets spindelväviga fönsternischer, en meter från min Harley, men nu tronar den rentorkad på arbetsbordet – ett inspirationsobjekt av nästan samma dignitet som myntet jag fick av farbror Mraz i Wien; föremål som triggar igång skrivandet.

Manometern må förvisso ha anor från italienskt sextonhundrafyrtiotal men det var Eugène Bourdon som utvecklade den runt 1849, om man nu ska tro på de uppgifter som står att finna på nätet.

Manometertiteln verkar för övrigt fungera men samtidigt smyger sig en annan boktitel på mig, kryper in i hjärnans skryms-

len – attackerande min tryckmätare.

- *Svallvågor genom Europa*, viskar någon.

Det kan vara Sint Hazeldonk.

– Håll med om att det är en bra titel! Särskilt för en skribent som är intresserad av vår kontinents historia och funderar kring samtiden...tar trycket på det näraliggande.

Svallvågor genom Europa. Jag smakar på dessa tre ord, blir plötsligt villrådig. Bestämmer mig för att avvakta, eftersom jag ännu inte vet exakt hur de sidor som ligger framför mig kommer att gestalta sig.

Italo Calvino skrev en gång en bok, som i svensk översättning heter *Om en vinternatt en resande*, i vilken boksidorna går sina egna vägar, och den gav – utan att nu avslöja den intrikata historien – en mycket minnesvärd läsoplevelse *om* en läsoplevelse. Ungefär som när en bok handlar om – att skriva – en bok.

Fascinationen för texter, andras och egna, upphör aldrig. När hela tiden tankar, låter möjligheter prövas. Meningen x leder fram till meningen y. Men om man förändrar ett enda ord i meningen x kan y bli något helt annat. Således behöver jag bara byta en tanke i det jag nu skriver, för att fortsättningen ska växla in på ett nytt spår. Det är faktiskt rätt frestande! Bara några lätta fingrar över tangentbordet.

Säg att jag, när jag öppnar fönstret för att skifta rök mot luft, plötsligt ser en granne ligga skjuten på vägen mellan Svens och Jerkers hus; i verklighet eller i fantasi. Då blir boken antagligen en deckare, varken manometer eller svallvåg. Och

jag tvingas hitta ett nytt avstamp, ånyo ställa mig den svåra frågan om hur jag ska börja – hur jag ska inleda – fortsättningen på min text, sedan en hastig blick genom fönstret framkallat denna oväntade vändning. Dessutom måste jag ha en ny titel, eller i varje fall en arbetstitel, och då får *Ett brott i en skånsk by* duga.

Jag tänder en *cerut*, bläddrar de sidor jag skrivit ut som back up; inser att jag kan behålla hela detta textsjok på styvt sjuttiofvtusen tecken sammanställda till trettontusenåttahundra ord utan att göra några direkta ändringar-strykningar-tillägg. Att *Ett brott i en skånsk by* mycket väl kan börja med en författare som sitter i sitt arbetsrum på vinden och skriver om att skriva och resa, tills han får syn på en skjuten granne nere på vägen och ofelbart tvingas ge sin text en annan inriktning, när han gradvis dras in i intrigen. Det skulle kunna gå alldeles utmärkt. Fast då faller den ursprungliga idén, samtidigt som svallvågorna avfärdar sig själva innan de ens hunnit bli en ingress; än mindre en europeisk utfärd.

Nästa gång jag tittar ut genom fönstret har liket försvunnit. Ett svart moln hänger på himlen, och jag raderar tanken på ond bråd död; återgår till tidigare trådar. Även om lusten att bara lämna skrivbordet och resa ut i världen ständigt pockar.

- Tag sats igen, säger mitt bättre jag. Gå vidare som planerat. Låt inte utvecklingarna skutta iväg för långt. Glöm mord och vattenrörelser. Du har ju redan en bra undertitel som anger innehåll och riktning.

Fimpar *cerutten*. Verbet ”att resa” slocknar dock inte lika lätt som tobak svept av sumateriska täckblad.

Hungrig, törstig; behöver en paus. Brygger en kopp te, rosttar en brödskiva, hyvlar på en driva med cheddarost. Vi handlar cheddarosten på Netto i stan. Där är den trettio kronor billigare än i grannbutiken ICA.

Som vardagste dricker jag uteslutande al-Wazah, vilket är det arabiska ordet för ”svan”, och det är en Ceylonblandning som produceras för export till den muslimska världen; röd kartong, svart text, svart stiliserad svan.

Jag köper det sedan minst ett decennium hos en afghan i Köpenhamn, kryddar det någon gång med *hel*, kardemumma-kärnor.

Köpenhamn. Ska jag skriva det så, eller ska det stå Köbenhavn eller København? Ortnamn rymmer ett ständigt dilemma. Jag skriver/säger aldrig Firenze och Roma på svenska men alltid Torino. Och kring Kinas huvudstad uppstår ett liknande problem. Fast å andra sidan: så länge som folkrepublikanerna framhärdar att Stockholm heter *Sidergermo* skriver jag Peking; allt annat är undfallenhet gentemot diktaturen. En av Mellanösterns främsta arkeologiska lämningar heter förresten Betra – inte Petra, ity bokstaven p saknas i arabiskan. Men detta är överkurs. Liksom att Hong Kong sarskrivits officiellt sedan 1926, vilket ingen svensk tidning ännu hunnit uppfatta.

Al-Wazah är billigt och flärdfritt, blir aldrig beskt. Ger mig

dessutom ytterligare en orsak att ta hojen till *byen*; bidrar också till att hålla min dari vid liv, eftersom det alltid blir konversation i den lilla källarbutiken. Ägaren är från Mazar, förmedlar även nyheter.

Ordet ”flärdfritt” är medvetet valt. Jag avskyr teer med jordgubbssmak, vill ha en ren naturprodukt fri från kemikalier.

Det finns en taiwanesisk kvinna i Paris, inte så långt från Place de la Contrescarpe och ganska nära moskén, och hon säljer te i den högre skolan. Toppat av något som med reservation för stavningen heter pu er för, vill jag minnas, fyra miljoner kronor kilot. Eller så var det en miljon men det spelar inte så stor roll. Hon har även moderna tekannor för fyra eller om det nu var åttahundratusen, tillverkade av en speciell lera som grävts fram ur en speciell flod vid något mycket speciellt klockslag. Själv har jag bara handlat av henne en gång och då blev det ett halvt hekto storbladig olong för fyrahundra kronor, och det inköpet föranleddes huvudsakligen av att jag ville ha en pratstund med henne. Rasande snygg var hon också, något yngre än jag, smal och med långt svart hår – bländvit skjorta, lösa svarta byxor. Och det märkligaste av allt var att hon hela tiden hade kunder, företrädesvis kinesiska. Människor som handlade, som hade de summor butiken begärde. Det var litet som i Hong Kong och Macau där de verkligen välbeställda köpte diamantbesatta Rolex:ar åt sina barn, alternativt leksaker av guld formade som Kalle Anka och hans brorsöner.

Jag går till moskén när jag är i kvarteret, utför mina ablutioner innan jag böjer huvudet mot Mecca, tänker på Afghanistan. Det senare är oundvikligt, minns ljuden från minareter och bönerum.

Canettis närvarostarka beskrivningar av blinda och vanföra tiggare som atavistiskt mumlar Guds namn i Marrakesh är, à propos moskeer, några av litteraturens mest gripande och språkligt fulländade bilder av invokation och förtröstan.

Något dygn, ett eller ett par, innan Canettis Nobelpris beaktgjordes träffade jag en man från svenska ambassaden i Bonn, och han berättade det – sa vilket namn som skulle klinga ut över världen när den ständige sekreteraren mötte pressen. Alltså vet jag att det läcks, och inte mig emot.

Samma avslöjandets kväll hamnade jag på en restaurang i Malmö med en åldrad tysk-judisk antinazist, en författare som flydde efter kristallisk natt och bokbål. Vi pratade om Canetti och om kriget (han visste också), och åt bakad potatis med löjromsklick.

- Hundra kronor för en potatis! utbrast den gamle när notan kom.

Han var intagen av minnen från ett Tyskland åren efter kapitulationen, då alla livnärde sig på potatis och vattniga soppor.

Svallvågor över Europa. Det är en bra metafor, en bra titel för den som skriver om en kontinent där mörka rörelser kastat människor fram och tillbaka. Möjligtvis, *inshallah*, kommer

jag en dag att använda mig av dessa tre ord - placera dem på ett omslag vars innanmäte pendlar mellan, säg, Bratislava och Zagreb.

Sippar mitt te, märker att jag närmar mig en tröskel; att texten löper mot ett hinder. Så är det alltid: man skriver på, noterar ett uppförslut, kanske ansätts av tvivel. Inte blockeringar och skrivkramp men väl ett motstånd. Måste klättra över kullen. Inte baka en sockerkaka.

Teet börjar svalna. Hur gå vidare? Hur finna en ingång till det följande?

En gnutta ångest rider genom kroppen. Fast ångest är nog inte rätt ord. Myror i benen? Rastlöshet. Ett tillstånd snarlikt när man börjar skriva, när man vankar av och an, stryker skjortor, dammsuger, funderar, kör en tvättmaskin, tar sig en tår.

Slita på, eller tillfälligt byta tankar-verksamhet? Vet inte, lutar mot att göra något annat, eventuellt ta en promenad. Kör först en back up på papper, stänger datorn, hör lärkdrill utanför fönstret. Klockan är 16.15. Hinner inte köra till Bratislava idag.

Bratislava. Av någon orsak återkommer detta ortnamn gång på gång i mitt sinne, staden vars historia beskriver en vandring från huvudstad i Ungern till huvudstad i Slovakien. Däremellan ligger Tjeckoslovakiens födelse efter första världskriget, ett nytt krig som efter freden förvandlade landet till sovjetisk drabant, följt av frigörelse och delning 1992/93.

Eller så beror Bratislavas uppdykande i huvudet på att jag

aldrig varit i staden, på att jag alltid är nyfiken på för mig okända platser; som när jag som barn började studera kartboken. Dessutom ligger Bratislava nära Wien, så kopplingarna – beröringspunkterna – finns, lika påtagliga som farbror Mraz silverpenning. Således fortsätter myntet hela tiden att skapa tankar, var sannolikt också betalningsmedel i Bratislava/Pressburg när det präglades.

Radion står på i arbetsrummet, det gör den ofta. Stod det för övrigt inte Bratislava på de gamla radioapparaternas stationspaneler – bredvid Hilversum, Kalundborg och Hörby? Jag har faktiskt för mig det, ger frågan några sekunder.

Synapsiska samband?

Jo, jag minns det tydligt, lika tydligt som eterbruset när man rattade mellan olika sändare. Eller DX:ade och fick in skorrande röster från Östeuropa och Peru.

DX:ar någon idag?

Det fanns en gång en radiohandlare som hette Etervåg, och det är – med tanke på hans yrkesmässiga verksamhet – ett bra hemgjort namn. Svenskar brukar ju annars – och mot betalning – konstruera jönsiga familjebeteckningar som Jonnerhink, Harrskog och Jackebris. Det är obegripligt.

Amerikanska namn är också obegripliga men amerikanerna betalar åtminstone inte för dem. Sommargrannen har ett barnbarn på andra sidan Atlanten, och den stackarn är döpt till Aldon. Herregud, det låter ju som ett rengöringsmedel!

- Med Aldon i kröken glänser dasset.

Så vitt jag förstår betyder *aldon* egentligen ingenting, även om det i sammansättningar eller med suffixet *-ic* kan användas för ett beteckna derivat från aldonsyra, och sedan har vi en hel radda med namn som verkligen *betyder* något. Tag den där tanten som välkomnade Iraqkriget, till exempel. Hon heter faktiskt Rodham, och det är ju oerhört märkligt. Eftersom *rod* är detsamma som käpp, stång, spröt, ris, metspö, revolver, pistol, raggbil och kuk. Och det blir inte mer begripligt för att man kopplar ihop det med *ham* = knäled, lår, (rökt) skinka, dålig aktör, klumpig, tafatt, kortvågsamatör, tillgjord person och sekunda.

Om en person presenterar sig som fru Kukskinka eller Metspöknäled höjer jag definitivt på ögonbrynet men amerikaner är så ignoranta att dom inte reagerar på vad folk heter. Inte ens om namnet kan tolkas som en beskrivning av bärarens egenskaper, det vill säga en usel skådespelare i raggbil. Dessutom bedriver de, allt sedan de medverkade i befrielsen av Europa, statsterrorism; dödar folk där det passar i syfte att sprida McDonaldskulturen över världen.

Dags för den där promenaden nu, innan jag irrar in på för många sidospår bland Donaustäder, radiostationer och namnflora – eller levererar fler pamfletterande spyor över USA. Vi får trots allt vara tacksamma för att denna stora nation givit oss väsentligheter som fredsmanifestationer, jeans, cowboyboots och Harley-Davidson.

Brevlådan på stora vägen ligger lagom långt bort. Det tar

åtta minuter att gå dit och hem, räcker för att dra in litet frisk luft och rensa skallen.

Jag går till brevlådan varje dag, och av – förutom brevpöstning - två alternerande orsaker: skallrens och vägkoll.

Skallrens är en sorts köra-fast-terapi, ett sätt att byta tankar medan man sträcker på benen, och vägkoll är en direkt följd av att jag kör motorcykel.

Bilister fattar sällan riktigt vad det senare avser. De har ju fyra hjul och därför inte samma behov av att ta reda på om vägen är torr, flyter av frätande vägsalt, eller är behäftad med isfläckar innan de startar motorn.

Jeans och t-shirt, kompletterar med stövlar, jacka och halsduk i farstun.

Jeans – den hårt arbetande cowboyklassens slitstarka vardagsbyxa, som DDR-jockarna sa när de amerikanska blåbyxorna blev tillåtna att beställa för otillåten hårdvaluta i arbetar- och bondestaten – har jag alltid burit, och à propos det gamla Östuropa så kunde man faktiskt köpa jeans över disk för tjeckiska kronor i Prag, vilket gav en försvarlig extrainkomst för benklädessmugglande östtyska ungdomar.

Mina första jeans hette naturligtvis Algots men sedan fick jag ett par riktiga i Schweiz, och det var ett par år innan det svenska importförbudet hävdades. Vi var bara två pojkar i stan som hade den rätta sorten på den tiden, och det var Sune och jag – utforskare av Benrangersbergets hemligheter, och att Sune fått tag på dem berodde på att hans storebror var till sjöss.

Att vi drog till oss avundens blickar är en underdrift.

Stövlarna bär samma namn som min motorcykel, och jackan spelar i samma division. Svart läder tilltalar mig, vare sig jag sitter på en hoj eller inte – även om jag är den lycklige ägaren av en duffel av samma snitt och fabrikat som den brittiske översten (eller vad han nu var) bar i *Tredje mannen* när han jagade Harry Lime i kloakerna under Wiens gator. Jag borde nog återbesöka Wien, och göra den där avstickaren till Bratislava.

Det finns, för att förfalla till ännu en utvikning, egentligen bara tre filmer som tveklöst borrar sig fast i mig, och alla tre är nitade vid städer jag besökt: Den nyss nämnda *Tredje mannen*, jämte *Slaget om Alger* och *Z*.

Det var Pontecorvo som gjorde *Slaget om Alger* och en sommar när min fru och jag körde genom Italien, på väg från Rom till Alberobello, svängde vi in i Pontecorvo. Bland annat för att Sveriges nuvarande kungahus, enligt Nordisk Familjebok, utsägs heta ”dynastien Pontecorvo” – och för att ett utsnitt av stadens silhuett faktiskt ingår i det svenska riksvapnet. Glädjande nog fanns nästan inga spår av den tatuerade fransmannen, konverterad till Luthers lära i ett hus på Stengade i Helsingör, att se; blott en namnskylt på en ytterst liten tvärgata som huvudsakligen befolkades av soptunnor. Där ungefär ligger vår nuvarande kungs storhet, mannen vars bristande utförsgåvor fått honom att ge sitt namn åt ett militärt mordredskap, och det redan innan han äktade den tyska vars bakgrund pressen valt att förtiga.

Men Pontecorvo blev publicerade bilder och publicerad text, betalade en del av resan efter skatteverkets medgivande av yrkade avdrag.

Byvägen är en liten charmig gata. Husen på ena sidan är låga längor från 1850-talet. På den andra sidan tronar något högre byggnader uppförda runt 1910, och efter byvägen kommer svängen som leder fram till stora vägen där brevlådan står utanför Rolle Nilssons boning. Men då har jag redan passerat två sjuttonhundredatalsgårdar och en tusenårig kyrka, vars inre jag bara begått en gång och det var när gamle Bernhard begravdes.

Bernhard bodde i en av längorna, nu sommargästeri, och han var en hedersman. Lång och gänglig och på trampcykel, ungtung, och en jäkel på att blanda kalkslam. Han hade alltid ett vänligt ord, och när han kände att han skulle dö fick jag hjälpa honom med testamentet. För mig var det en storslagen bekräftelse på att jag var accepterad i byn.

Athen har, för att följa och avsluta filmtemat, blivit ett par vändor. Första gången var under den förhatliga juntatiden, och hösten innan olympiaden kunde min fru och jag disponera ett stort rum i en villa vid foten av Akropolis. Det var ett stipendium, och huset hade en gång ägts av Ariane Wahlgren som då rapporterade om överstarnas framfart. Jag har fortfarande kvar en otäck smak i munnen från den tiden, för det var som om staden teg, inte vågade leva ut sina känslor; som om det var mer än de tjocka täckena av luftföroreningar som kvävde.

Femtio meter kvar till lådan, snart dags att vända, att gå tillbaka i egna fotspår. Medan jag funderar på det just skrivna, på det kommande. Tusenskönor och svalört, en glada skär himlen, en katt masar sig lojt förbi murarns hus. Antalet rovfåglar har ökat kraftigt i provinsen under det senaste decenniet, nu ser man dem i pluralis dagligen.

Sedan en handfull år är stora vägen stängd för genomfarts- trafik, ersatt av ett nytt och parallellt stråk. Vilket också bevisar att katter kan tänka, kan dra empiriskt grundade slutsatser.

När bilar och senhöstarnas betlass dundrade på stora vägen såg man nästan aldrig en katt. Men efter vägstängningen kom dom – i växande antal. Som om dom insett att körbanan blivit riskfri.

I samband med vägbygget blottlades lämningar från brons- åldern och framåt, och man fann även stolphålen efter jarlens hallbyggnad. Han var den storman som gav byn där jag bor dess namn. I den likaså mäktiga grannbyn låg ett stort kloster, och samma ort slog till och med egna mynt. Kontakterna med omvärlden var vittgående, och det lär ha åkts med småbåtar långt ner i Europa, vilket både tyder på nyfikenhet och initiativkraft.

Under grävningarna för vägen hittade man bland annat ett silvermynt präglat i Baghdad i mitten på niohundratalet. Jag var där när fyndet gjordes och kunde datera slanten, och det fick tankarna att svindla. Särskilt vägt mot att dagens lokal- befolkning tycker att Köpenhamn är avlägset. Medan dåtidens

inbyggare etablerade nätverk som sträckte sig ända bort till Mesopotamien. Och då når vi åter nyckelbegreppet *nyfikenhet*, bristen på densamma i en värld där alla möjligheter ligger öppna. Med bro över Sundet och information på nätet. Men ändå förblir mitt skånska hörn statiskt, låter det utanförliggande vara en angelägenhet för inflyttade.

På detta funderar jag ofta. Förstärkt av vetenskapen om att det finns åtskilliga personer i mitt närområde som knappast varit utanför sockengränsen. Trots blänkande nya bilar, veritabla upplevelseredskap för den som önskar något mer än blott nyttokörning.

- Så långt, var det en som sa med tvivel i rösten när jag svängde in på byvägen på min motorcykel efter att ha varit på jobb i den danska huvudstaden över dagen.

Som komme jag körades från månen. Tjugofem mil på en och samma dag, och dessutom till utlandet! Det var fan- imig inte möjligt, menade han, och det mest skrämmande var att det inte var någon gammal gubbe som fällde kommentaren, utan en karl yngre än jag.

Inga brev att posta idag. Det hade heller inte fadern i Pingets *Le Fiston*, trots ständigt skrivande och kuverterande.

Vänder vid brevlådan, styr stegen hemåt, känner mig utvädrad, redo att jobba vidare.

Skrivborden är ett behov, är vanebildande. Morsar på en granne, ser Per-Olof knega på fälten. Raps och betor är ortens grödor, och jag älskar rapsfältens korta blomning.

Det är tomt i huset, min fru kommer om ett par timmar, och då ska jag ha middagen klar. Men fram till dess gäller arbete, slår på datorn, ögnar den senast skrivna sidan; byter en glosa mot en annan.

Kan jag verkligen skriva att dom åkte i småbåtar? Borde jag inte vara mer precis? Säga att dom rodde och kanske ange farkosternas typ, dra paralleller till ett fynd i en dansk mosse. Får nog kolla den saken, hörde visst ett föredrag i ämnet för ett par år sedan.

Texten lunkar på igen, tröskeln övervanns med åtta minuters promenad.

Tänder ett rökverk, ser ut genom gavelfönstret, anar en moped på byvägen. Antar att föraren är en yngre person.

När vi flyttade hit för femton år sedan fanns det fortfarande gott om mopedgubbar på bygden, idag tillhör fordonet åldersmässigt deras barnbarn.

Det var Tage Erlander som gav svensken rätt att köra moped, omkring 1952 har jag för mig. Dessförinnan fanns det påhängare och öva-hjul, där motorn kombinerades med trampor.

Mopeden innebar en revolution, särskilt på landet, och en stor kundgrupp var körkortslösa män födda på tjugotalet; drängar och ogifta hemmasöner.

För dem blev den ynka hästkraften en överkomlig möjlighet, och de fortsatte att köra livet ut. Med pottehjälm, när lagen senare föreskrev huvudskydd, och vanligtvis med en mar-

garinlåda av trä surrad på pakethållaren. Idag är de alla döda, eller sitter på hemmet: Sultanen, Gunnar, Blixten och allt vad de heter.

Jag brukade prata med en del av dem nere på Hamnplan, lät min betydligt större tvåhjulning betittas, och fick skrönor i mångfald.

Det är lätt att visualisera hur det var - och hur det gick vidare in i samtiden. Begränsad ekonomi, gå och harva hemma på föräldragården, skaffa moped och kunna röra sig själv, bli folkpensionär och fortsätta på den inslagna vägen.

Gunnar självdog i en stol sedan en trafikolycka satt stopp för mopedismen. Han visade mig en gång sina blekta sjömanstatueringar, berättade att han varit flera gånger i Alexandria, och det var ingen skröna. Han hade sett världen men återvände till provinsen, tillbringade resten av sin tid med att åka till stan. Som oberoende kortklippt gentleman i rock och gummistövlar. Med fullriggare och kompassros på underarmen.

Tatueringar! Bildskrift på huden, och mycket mer – i synnerhet för en kroppsdekorerad antropolog på motorcykel. Norman Mailer berörde en gång ämnet, sa att man ”fick en rejäl skjuts av sexuell upphetsning medan man stack nålen i honom”. Men åter till den processade rapsens förpackningar.

Riktigt vad mopedisternas margarinlådor innehöll vet jag inte men i många fall handlade det om hembränt.

Bränt har man alltid gjort, och i mitten på nittioalet utvecklades hemkokeriet nästan till en industri i byarna runt min

egen. Sedan sänktes priserna på sprit i Danmark, och införselkvoterna för svenskar på resa höjdes – och hembränningen avtog nästan helt. Men när det var som mest såldes tretusen liter i veckan i Simrishamn med omedelbar omnejd, och den siffran har jag från säker källa. Nittio spann liter om man köpte femlitersdunkar, hundratjugo för en fylld pet-flaska rymmande hundra centiliter. Och i färghandeln fanns alla tillbehör, från jäst och mäsckar till essenser för att dölja smaken av finkel.

Törstig. Tror jag ska ta mig en liten skvätt innan det är dags att fixa maten. En bitter! Det får nog bli en bitter. Ett par droppar Averna, kanske.

Manuskriptet ligger runt nittiotusen tecken nu, och jag tänker pinna på utan nämnvärda avbrott tills jag når hundratusen jämt. Då ska jag ta en paus, lusläsa det skrivna och planera fortsättningen.

Lusläsa. Liktydigt med att mäta trycket, och efter behov justera. Låta somt pysa ut, kanske fylla på för att manometers pil ska stå i rätt läge. Jobba vidare, ögna kladdar, svettas vid datorn.

Enligt en uttjatad metaforisk klyscha är författandet mer transpiration än inspiration, och det äger nog sin riktighet.

Inspirationen föder själva idén, resten är hårt arbete. Som enligt många skapar det som litet vagt kallas just inspiration. Vilket i sin tur betyder, när idén väl slagit rot, att den sönder-

tjatade inspirationen är ett resultat av arbete – och inte tvärtom. Men nog om detta.

Simenon svettades ymnigt när han satt och skrev. Han började visst varje skrivpass med att placera fjorton välvässade blyertspennor på bordet, för att innan han kröp i säng ett antal timmar senare väga den skjorta han haft på sig. Varvid svettmängden brukade uppgå till fem-sexhundra gram, ungefär som efter en ordentlig joggingrunda.

Strindberg blev också ”våt av svett”, tvangs ”dekolletera sig ända ner till svångremmen”.

För min del är det mest svettframkallande lusläsningen av skrivna sidor, och det är en brottningsmatch med ord och välörer som bokstavligen suger musten ur mig. Jag avundas starkt de kollegor som kan skriva en fullgod text rakt fram utan att behöva ägna timmar-dagar åt att granska-rätta-ändra. Men jag känner faktiskt bara ett par personer som äger den gåvan, även om åtskilliga påstår sig göra det. Skrivarvärlden är full av självförhärligande myter, och få tillstår den möda som jag vet ligger bakom ett fullbordat verk. Många gör sig ”bättre” än de är, och alla kan naturligtvis försörja sig på sitt skrivande – förtigande sina borgerliga sysslor; som om det vore en skam att vara lärare, eller sitta i spärren på tunnelbanan.

Märkvärdiseringar ogillar jag, *typ* – som det numera heter – när den store kritikern oemotsagd hävdade att han läste varje bok bortåt femtio gånger innan han skrev sin recension.

Smuttar Averno:n i ensamhet, två centiliter i en fingerborg, flaskan är kvar från Pontecorvovändan; halvdrucken och står – för att hålla sig sval – i den murade källaren som nås genom en lucka under trappan upp till vinden. Från luckhålet och ner till underjorden leder en hönsastege, antagligen lika gammal som huset.

Farkosten som nyss nämndes. Kollar i litteraturen – det ska vara Hjortspringsbåten.

Glaset, fingerborgen, bär en diskret reklamtext för Enzian, snoddes en gång på en sylta i Österrike; nära Donau.

Känner plötsligt ett behov av att se människor omkring mig (kan bero på glasets härkomst), och om jag bodde i en stad som inte låg i Sverige skulle jag gå med mitt block till ett rökigt café, beställa fingerborgen (och ett glas isvatten) av en kypare eller servitris som säger *bitte sehr-très bien-servite*, och sedan skulle jag bara sitta där och låta timmarna gå medan jag fortsätter med min text, fylla ett par sidor med handskrift, innan jag slutligen lägger ett par euro på bordet och tackar för mig.

Felet med Sverige är bristen på kontinent, skulle Sint Hazeldonk säga - och kräva medhåll.

Både Jan Wolkers och Hugo Claus dog för inte så länge sedan, båda trogna sittare på näringsställen och lyckligt befriade från svenskt regelverk, vilket – vad det sistnämnda beträffar - eventuellt kompenserade deras levnad i av religion snöpta samhällen.

I en svensk by uppkallad efter en gammal jarl får man dricka och röka hemma, om man inte som grannarna väljer att suga vita Blend och Bellman Siesta utomhus i alla väder, för att slippa måla om köket vart femte år. Eller av hänsyn till den allergiska katten.

Tanken på riktiga lokaler får det att dra i resetarmen, bara sticka iväg en dag eller en vecka för nöjet att kunna hänga på barer och cafeer. Fan också, och jag svär högt.

För ett tjog år sedan satt jag med en svenska och en isländsk konstnär, som senare blev världsberömd, på Hästskobaren i Marais – och jag tror att det var hon som litet uppgivet sa någonting i stil med ”tänk om det fanns en enda bar som den här i Sverige”.

När det konstaterandet avlossades fanns det knappt några barer alls i Sverige men sedan kom dom – och enkannerligen i Stockholm; med dörrvakter, bråkfylla, mobilhojtare, kriminella uppgörelser och kokain, varefter rökförbudet gjorde dem ännu omöjligare att besöka.

Något år efter Sverige-Island på Hästskobaren gick jag dit med min fru. Vi hade just träffats och det var hennes första besök, och vi blev serverade calvados av en smällfet jude, och sedan dök plötsligt Arrabal upp, och han var full som en spruta.

Sådant händer på Hästskobarer. Aldrig på etablissemang med löjligen namn som Trappa Ner, Ett Rum och Kök, Spy Bar, Törstiga Torsten och allt vad de heter.

Huvudet fullt. Skulle verkligen behöva en stunds ner-

varvning på lokal, tvinga mig bort från datorn. Undgå lappsjuka. Jag sitter ju där jämt och pekfingervalsar, ibland – och särskilt när min fru är bortrest – från åttasnåret på morgonen och fram till ett på natten. Och när jag inte sitter i arbetsrummet utan äter frukost eller ser på TV, så har jag alltid penna och papper bredvid mig för att kunna klottra ner ett hastigt påkommet stickord. Jag antecknar visserligen alltid när jag är ute och reser också, på hotellrum och barer, men det är en annan sak; inte lika uppfordrande. Plus att jag bytt miljö och kan ladda batterierna med nya intryck. Datorn rymmer ett visst mått av tvång och stress, så någon laptop blir det inte; ej heller mobiltelefon. Inget kolla mail, kolla sms, mackla med laddare, skrika i radioskugga.

Konsten att arbeta/skapa bygger på att välja bort sådant som intecknar tiden.

När Arrabal var full som en spruta på Hästskobaren hade han nyligen publicerat *Brevet till Castro*, och det var en svidande vidräkning med den kubanska kommunismen. Själv levererade jag mitt njet till samma parti efter Sovjets invasion av Afghanistan – för ung för att riktigt förstå vad Ungern betydde. Jag tyckte DDR skulle ha en chans och var naturligtvis upprörd över Prag men det var först sedan ryssarna gått över Amu Darya som mina ögon öppnades fullständigt.

Jag missade att köpa Arrabals bok – då en av de mest omtalade i Europa - när jag var i Paris, och gjorde istället ett försök i Sverige men ingen av de bokhandlar jag besökte i

Malmö och Lund hade ens hört talas om den. Om detta skrev jag en snutt i Sydsvenskan, toppat av bokhandelsmedhjälparens fråga om vad arrabal var för något. Som vore det en plasttallrik, eller något liknande, i det allt mer växande artikel-sortiment som bredde ut sig i lokalerna; på böckernas bekostnad.

Sitta på hojen med Öresundsbron i ryggen, dricka kaffe i Karlslunde, dra på söderut, hänga på lokal.

Att dricka litet för mycket någon enstaka gång är heller inte helt fel, bränna bort överflödiga lagrade tankar och komma ut renad – inleda den nya dagen efter ruset med en liter mineralvatten och gradvis vakna. Låta krogen bli en början, sända Bichsel ett leende.

Har jag råd att grensla tvåhjulingen? Måste räkna. Säg norra Tyskland, Berlin eller Hamburg: åttio-nittio mil bensin, bro, färja, hotellrum; femhundra euro för ett par-tre dagar. Vet inte men det ska kollas.

Ingen sponsrar en författare, ej ens om han erbjuder sig att skriva ett ode till Shellmackarnas förträfflighet. På den punkten har bildkonstnärer det bättre. Fast jag kanske får ett stipendium i vår, kan åtminstone hoppas.

Fråga en av de tidningar jag regelbundet skriver i? Någon av dem skulle säkert gå med på att köpa en text om någon spännande kulturbegivenhet, betala tolvhundra spänn; om jag står för resan själv. Dålig ekonomi och dyr pilsner.

Vi har förvisso en massa avtal och rekommendationer, sig-

nerade journalist- och författarförbund, men dessa dokument saknar i stora stycken förankring i verkligheten – anger realistiskt höga belopp. Som att en dagstidning ska/bör betala tiotusen för en eller två dagars arbete.

Res bort som *fantasy trip*? Hälla upp en öl, tända en cigg och låtsas?

Tomas Löfström, resande penna, berättade en gång om en fantasiresenär på Österlen – en man som begick världen och skrev initierade resereportage. Fast att han var en fantasiresenär anade ingen, förrän Löfström bokstavligen smög i busken.

Alltnog. Denne man upplyste först alla i omgivningen om att han snart skulle bege sig till avlägsna platser. Han lånade mängder av speciallitteratur på biblioteket, och var så en dag försvunnen. Artiklar dök upp med jämna mellanrum i pressen men sedan visade det sig att han hela tiden suttit hemma i sin stuga bak nerrullade gardiner, läst och författat.

Det är en bra historia. Betydligt muntrare än när ett par av rikstidningens välrenommerade journalister häromåret satt i Stockholm och plitade ihop jag-var-där-texter från asiatiska krigshärdar. Sådant luktar jävligt illa.

Jag höjer ofta ett ögonbryn när jag läser om journalister som sett saker som inte finns, eller som kört bil från A till B på snöiga sönderbombade vägar på två timmar – väl minnades att det tog mig fem timmar att färdas samma sträcka; sommartid, före krig, och med perfekt vägunderhåll.

Det går mot kväll, tror jag lagar en *börek* till aftonen; stänger

datorn. Om jag sluter ögonen kan jag se Bosporen glittra under kolröken från färjorna mellan Konstantinopel och Skutari.

Mitt livs första *börek*, liksom den öppna variant som heter *pide*, intogs bakom Sirkecestationen på sextiotalet.

Slas (i god hågkomst) levererade receptet på gulasch i en bok, och det långt innan kokböcker blev trendiga. Innan Sverige kom att bli det land i världen som producerar flest kokbokstitlar per år. Alltså *börek*!

Man mosar/blandar en tredjedel smör med två tredjedelar vattensköljd fetaost, klipper i rikligt med persilja och spetsar med några droppar olivolja. Blandningen placeras, krönt med ett par basilikabeströdda tomatkivor, på en utkavlad smördegspatta, som viks ihop till ett paket. Sedan penslar man med olivolja och fullbordar rätten i ugnen på knappt tvåhundra grader i tjugo minuter - och serverar med citronerad isbergssallad.

Det finns för övrigt en utmärkt *börek*servering på Steindamm i Hamburg, nära moskén på Böckmannstrasse.

İstanbul blev en återkomst kort efter tillkännagivandet av Pamuks – hans namn har med bomull att göra – Nobelpris, och staden ska stavas med prick över versalt i; annars blir det ungefär Estanbul.

Turkiskan har nämligen två i, ett med och ett utan prick. Spritdrycken heter således *rakı*; skrivet och uttalat med prickat i betyder ordet att man böjer sitt huvud i vördnad inför Gud.

Det som slog mig mest i İstanbul efter lång bortovaro var den ymniga förekomsten av huvuddukar och slöjor i

gaturummet. Under det halvår jag bodde i metropolen såg jag inte en enda slöja, vilket ger den evolutionistiska teorin inom antropologin en allvarlig knäck: utvecklingen går *inte* obrutet mot det bättre. Sunda antropologer borde därför lära av diffusionismen.

Men ljuden och dofterna var desamma, invokationer från hundratals minareter, allt laserat av det vemod – *hüzün* – som Pamuk tillskriver stadens själ.

- En gång behärskade vi världen, brukade Uyar säga. Nu sopar vi skiten från Tysklands gator.

Gistna trähus med utskjutande övervåningar, solida stenhus på en skala mellan palats och förfall, sesamkringlor utbjudna från plåtfat. Och fortfarande en skrivare i parken invid domstolen, i skuggan av blå moské.

Lamartine skrev att om man har en blick kvar i livet ska man skänka den till İstanbul.

Öst möter väst, sundet mellan två kontinenter, ett spektrum av människor: muslimer, judar, armenier, ortodoxa, katoliker. Men İstanbul har aldrig varit den smältdegel som många påstår, ty i degeln stöps metaller samman och förenas. Så ej vid Bosporen, där varje nationalitet-religion-etnicitet förblir synlig – som bitarna i en mosaik. Egna kvarter, hävdvunnen endogami.

Det är en viktig distinktion. Lika viktig som toleransen under sultanatet, då exempelvis judar gavs höga poster i förvaltningen. Plus den av de muslimofoba i väst förträngda san-

ningen att det faktiskt var Abdul Aziz som lade grunden till det land som senare skulle bli Israel. Något som den klen-trogne revisionisten, som ej litar på historiens vedertagna källor, kan få bekräftat i Ben Gurions memoarer.

Lagar min mat, förbereder vår måltid.

Det var morfar som lärde mig om temperaturens betydelse, som att varm mat äts på varm tallrik, och att ost aldrig får begås kylskåpskall. Med mera.

Det första jag gör varje morgon direkt efter uppvaknandet är att lägga fram frukostosten för att få den rumstempererad = ätbar, och innan kvällsmaten serveras värms porslinet.

Mat får aldrig betraktas som bukfylla, och jag fick också lära mig tidigt att det enda som kan drickas till en måltid är vatten, öl eller vin. Aldrig mjölk, och ännu mer aldrig läsk och juice.

Mjölk är en ingrediens i omelettsmet och inget annat, och läsk kan möjligtvis släcka törsten en sommardag; alternativt spädas med sprit till en redig grogg.

Morfar lurade mig att dricka ett glas mjölk omkring 1951, och jag har fortfarande inte kommit över chocken – än mindre inmundigat denna vätska.

Annars intar jag allt utom gris, och när tillfälle ges beställer jag gärna en tallrik ormsoppa.

Om vin finns slutligen bara två mementon: det ska vara förpackat i flaska, och det ska ha klar proveniens. Enkelt eller dyrbart är i grunden ointressant så länge som det är sprunget ur ett hederligt hantverk.

Efter maten arbetsrummet. Behovet av att resa har plötsligt dämpats (av två glas rött och samtal med min fru) men jag vet att det vibrerar under ytan, att det sannolikt poppar upp imorgon igen.

Andra funderar på semester-bygga om sommarstugan-fixa i trädgården-sticka och fiska-hyra tre filmer till helgen. Själv funderar jag på att köra några mil, njuta motorcykelns berrymade frihet, se något som inte är grannarnas hus; anteckna och fotografera. Arbete som avkoppling, arbete varvat med avkoppling. Med nyfikna ögon.

Vevar igång datorn. Jag var på en internationell designutställning i Danmark förra året, och då såg jag just en dator som vevades – en lågprispryl (hundra dollar) med dynamokonstruktion avsedd för fattiga skolbarn i strömlösa tredjevärldenssamhällen. En apparat som ger dem delaktighet i världen utanför.

Åren efter Pol Pots fall köpte ungdomarna i Phnom-Penh för dem dyra amerikanska baseballkepsar och (piratkopierade) jeans – för att vara som ungdomar i andra länder. Det var mycket mänskligt och mycket förståeligt. Ett par brallor eller möjlighet att surfa på nätet. Ett bevis på samhörighet. På att världen finns.

Nu klickar jag på ”verktyg”, ser att jag passerat magiska hundratusen tecken. Då blir det en bok, en *liten* skrift om att skriva och resa. Även om temat *per se* kan bli nästan hur många tecken-nedslag-sidor som helst. Men det vore att frångå den minimalistiska idén.

Hundratusen. Något att fira. Får nog ge manometern en skvätt olja, eller vad det nu är manometrar behöver för att kunna fungera.

- Gott och väl trefjärdedels bok, säger jag högt; som om jag pratade med Sint Hazeldonk.

- Du har gjort dig förtjänt av en paus, svarar han och jag tackar för påpekandet.

Återstår att skriva klart, läsa-läsa-läsa och smaka av; så småningom hitta en förläggare. Se om timmarna i rummet på vinden renderar bifall. Och därefter, vid jakande svar, korrektur; i normalfallet tre.

Eller strunta i den traditionella boken på papper, ge ut den direkt på nätet?

Men ett litet privat firande är trots allt den tillryggalagda sträckan värd. Ett glas vin under aftonens sista timma; en whisky att sänka sig med. Måhända berättar jag då för henne om vad som hållit mig fjättrad vid arbetsbordet den senaste tiden. Jag brukar vara rätt förtegen om det jag arbetar med, släpper sällan in någon i processen innan jag kommit en god bit på väg.

Skrock? Kanske är det skrock. Men det bär mig emot att prata om något som jag inte vet om jag förmår fullborda.

- Fisk imorgon? frågar hon från nedervåningen.

- Inte mig emot.

Vi har en prima fiskaffär i hamnen, och dit går vi ofta. Den kan också fungera som en sorts manometer, mätare.

Infödda köper sill och skrubba. Inflyttade och sommar-

gäster väljer lax, torsk och annat. Men aldrig skrubba.

Valet av fisk i Simrishamn skulle också vara en bra romantitel. Med ett visst mått av sociologi kring livsmönster och de vattentäta skotten mellan österlening och utifrånkommande.

Jag arkiverar tanken och återgår till skrivandet. Ser fram emot att avsluta dagen med goda droppar och småprat. Känna värmen från hennes kropp i sängen.

Grannens bilstart på gården väcker mig, och jag vet att klockan är kvart i sju utan att behöva slänga ett sömnigt öga på uret. Kvart i sju, fem dagar i veckan.

Lyfter ut smör och ost ur kylan, pysslar litet i huset för att gradvis vakna innan jag sätter på tevatten, hon sover fortfarande; bestämmer mig för att ägna dagen åt att granska – metodiskt och långsamt läsa de bortåt tjugotusen ord som lagrats under dokumentnamnet ”manometer” någonstans inuti den elektroniska apparat som står på skrivbordet. Och jag ska läsa från papper för att inte distraheras av rörelserna på skärmen, nagelfara de sidor jag skrivit ut som back up – sitta vid handskriftsskrivbordet med kladdlappar, tejp, blyertspenna/ tuschpenna och radergummi; blyerts för flytta om, tveksamheter och frågor till mig själv, och tusch för finala ändringar som jag sedan för in i den datoriserade ordmassan och låter skrivaren transformera till fysisk påtaglighet, och när det är klart ska jag belöna mig, *inshallah*, rulla ut hojen, och åt-

minstone köra över bron. Byta luft, varva ner, gå på lokal.

Hon fick förresten inte se mitt manuskript igårkväll; det får anstå till efter lusläsning och den första omgången av rätelser. Så att hon får en bearbetad bunt att ge sig i kast med. En visserligen ofärdig men ändå någorlunda slipad grundtext.

Dricker mitt te, äter en fullkornsskiva med ost och gurka. Fyller en termos åt henne, ropar ett god morgon.

Tar joggingspåret efter frukosten, fyra kilometer. Hålla kroppen i trim. Vinden biter svalt, blekblå himmel. Duschar efteråt. Hon har ätit färdigt medan jag var ute, förbereder kaffe.

Klär mig och dukar bordet för handskrift i andra änden av vindsrummet med allt som behövs: skrivdon, papper, linjal, sax, askkoppen som en gång varit en apotekares mortel, en *cerut*, tändstickor, ett stort glas kranvatten... och sedan lägger jag dit silvermyntet med Franz Josefs porträtt för att ha något att fingra på om tankeflödet plötsligt stoppar – ett koncentrationsobjekt av samma dignitet som grekers och orientalers vältummade ”radband”; *komboloi* som *tasbe*. Dessutom har jag ett halvrokt paket Marlboro, som dock - mycket medvetet - finns på nedervåningen, vilket är ett bra sätt att hålla cigarettkonsumtionen under kontroll. Inom räckhåll vore det förödande. Det är alldeles för lätt att röka för många cigaretter, till skillnad från cigarrer som inte låter sig blossas *en masse*.

Koncentrationsobjekt. Den kubanske författaren René Vázquez Diaz hävdar att cigarren kan användas på samma sätt

som ”radband” och andra föremål som man kan pilla på; att den låter tankar samlas. Att ordet radband står inom citations-tecken i föregående stycke beror uteslutande på min ambition att vara korrekt: radbandet tillhör utövande katoliker och har ingenting med *komboloi* och *tasbe* att skaffa; dock finns inget bättre ord på svenska. Den engelska glosan *worrying beads* i svensk dräkt ter sig löjlig.

Den gamla manometern, som tidigare bott i garaget, blänger påminnande på mig från en hylla dit jag just flyttat den (här blev det i och för sig två stycken *på* invid varandra men det kan inte hjälpas).

Hemmavid dricker jag bara kaffe en gång om dagen och det är efter motionspasset, låter kaffe och tobak bli startsignal för dagens arbete, och det är en helig stund.

Drar ett djupt andetag och tvärrar vindsrummet med koppen, vet vad som väntar – att allt tar längre tid än man tror eller trott.

Tidsåtgången har ökat med åren, varje stycke kräver fler minuter-timmar-dagar. Antagligen till följd av växande självkritik.

Slår mig så äntligen ner, läser min första mening högt: *ATT börja./ Arbetsrummet ligger på vinden, och det är där jag sitter; hör blåsten...*

Det kommer att ta fem-sex timmar att gå igenom det hitills skrivna, och sedan bör jag läsa det en andra gång innan jag fortsätter. Men dessförinnan ska jag ha suttit på hojen, sett något annat.

Dessförinnan. Ordet jag just skrivit gör mig tveksam. Ett eller två r. Kommer det från ”förr” eller från ”före”? Dessförinnan eller dessförinnan? Måste slå upp det. Svenska språket spelar mig ständiga spratt, ordboken är nött.

Jag trodde länge att det till exempel hette ”öppenhjärtlig”, att man förde öppenhjärtliga samtal. Men värst är ändå prepositioner.

Om man går på bio, går man då på biografens tak?

På samma sätt har jag svårt att förlika mig med användandet av ordet ”mot”.

- Idrottsrörelsen verkar mot ett minskat läktarvåld.

För mig betyder det tvärtom; att idrottsrörelsen inte strävar efter att minska bråket på läktarna – att man vill motverka en minskning. Liksom att de som arbetar ”mot demokrati” i själva verket är aktiva antidemokrater. Men detta är en parentes. Nedskriven blott för att illustrera avsmakandet av ord och den tidsödande process då man väljer ur synonymernas skattkista.

Kaffet är sött och starkt, äter ett litet chokladkex, tänder rökverket. Njuter och läser vidare. Stryker något, söker en bättre formulering.

Ordarbetet är tålmodskrävande, framkallar små krypningar av rastlöshet i kroppen. Och dagen går. Korrigeringar på papper förs in i datorn, skrivs ut. Bläddrar sidorna.

Imorgon ska jag inte sitta vid något av skrivborden.

Det är hon som står för kvällens middag, en gryta med små rullar av färsk torskfilet, och det är då jag bestämmer mig.

Resa i närområdet. Jag har aldrig varit i Kiel.

Valet står alltid mellan att åka tillbaka till kända platser eller se något man inte sett tidigare, och dessutom är det en ekonomisk fråga.

Kiel. Jag smakar på namnet, minns förbikörda avtagsvägar och skyltar mellan Flensburg och Hamburg.

Stor hamnstad i norr. Fred mellan Sverige och Danmark 1814. Det räcker. Ty resan är målet.

Studerar kartor när mörkret faller. Packar kamera och ett ombyte med kläder i motorcykelns packväskor. Läger fram morgondagens tröja och läder. Googlar väderlek och ställer väckarklockan.

Hojen, med framhjulet riktat mot Lernacken, ligger som en kylslagen dröm på asfalten. Klockan är halv åtta och jag står på. Det är tre plusgrader och jag börjar huttra redan i Nybrostrand.

Resa till Kiel, tänker jag. Också det en möjlig boktitel.

Upptakten är känd väg. Över bron mot paus i Karlslunde.

Jag brukar alltid stanna i Karlslunde – på väg ut och på väg hem, och det är en skäligen trist men effektiv rastplats ett par mil söder om Köpenhamn.

Det tar vanligtvis i runda slängar två timmar att köra dit från min skånska by, och eftersom jag alltid kör hemifrån på morgonen når jag pausytan ungefär vid den tidpunkt då jag intar det förmiddagskaffe som markerar att arbetsdagen bör-

jar. Så ock denna solsvala aprilördag.

Får mitt *krus* med kaffe och ett rasande nygräddat wienerbröd för tjugosju danska kronor, minns när drottningdömets valuta stod i sextiotre öre. .

Sitter ute, tar fram blocket, borstar smulor ur skägget, och tänder dagens första rökverk. En solstråle mot pannan.

En buss från Kivik har just taxat in. Den är antagligen på väg till någon av de tyska lågprislador som uteslutande säljer alkohol.

Jag känner igen åtskilliga av de utmyllrande resenärerna, har sett dem på Simrishamns gator. Sedan börjar snålcirkusen.

Bussen står tio-tjugo meter från serveringen. Chauffören plockar fram ett metallbord och börjar hälla upp kaffe, så att den etablerade övre medelåldern ska slippa att göra några nämnvärda kontantutlägg, och därefter marscherar hela skocken till restaurangens toaletter. Det är patetiskt.

Jag vet inte hur många gånger jag suttit här och fikar-rökt-kissat-tvättat av mig-handlat småsaker-tankat-ringt från mynttelefon-studerat folkliv-antecknat men det måste vara mellan trettio och femtio.

Det kunde också bli en romantitel: *Jag dricker alltid kaffe i Karlslunde*.

Fyller på bensin, köper en ask Ga-Jol – dansk tablettaskklassiker sedan sjuttio år – för att ha något att suga på under färden.

Göra en bok av asken när jag kommer hem?

Själland-Lolland rakt spår, färja och över Fehmarn, högersväng efter Oldenburg; småvägar att upptäcka.

Det är en insmickrande och mjuk trakt just innan lövsprickningen, vattennära och med *Landstrassen* rakt genom husklungor och tätorter. Det är så långt man kan komma från *Autobahns* sterila transportsträckor. Inga långtradare, inga hetsande Mercedesar i häcken.

Levande vägar får ta tid, bjuder på dimensioner av vardag. Gör motorcykelkörandet till just motorcykelkörande; med kurvor och intensivt växlande mellan tvåan-trean-fyran.

Hela tiden aktiv närvaro i landskapet. Ortnamn och avtag svischar förbi utanför visiret: Sehlendorf, Nessendorf, Futterkamp, Blekendorf, Vogelsdorf, Lütjenburg...skyltar meddelar att någon bjuder ut färsk fisk, nyrökt ål och snittblommor. Och medan jag kör lever den bok jag lämnade hemma i arbetsrummet sitt eget liv under hjälmen; ord dansar, förträngs eller arkiveras. Att komma undan går inte, blir först möjligt den dag jag sätter punkt.

Luftkurort, upplyser ett annat plakat. Det är alltså hit man åker för att andas.

Wittenberg. Svart text på gul botten. Det finns tydligen flera.

Selent, och jag stannar utanför livsmedelsbutiken, behöver bunkra. Det blir en flaska *Korn*, tändstickor och – för säkerhets skull – en ask Marlboro.

Brännvinet heter Meckstädter Doppel Korn. Det är till-

verkat i gamla Östtyskland, kostar 4,99 euro. Den gula etiketten visar kyrka och böljande fält. Den ensammes nattvard på hotellrummet.

När DDR gick i graven skrotades nästan alla inhemska produkter – även de prima – till förmån för multinationella. Undantagen, fortfarande i produktion, är bland annat brännvin, surrogatchampagnen Rotkäppchen och cigaretten F6. I Sverige finns däremot inga gamla cigarettmärken kvar, utom John Silver. Det är samma utveckling som tablettaskarnas hädangång beskrivit.

Kommer ihåg tobakskiosken på Møljen: Troja, Florida, Bill, Boy, Ritz, Carmencita, Kim, Robin Hood, Boston, Chessman, Star, Cavalla, Fairfax och några till. Plus alla de importerade. Samt nu försvunna cigarriller som Marca Selecta och Matanzas, och likaså bortrationaliserad piptobak – trots att Ferlin gjort dikt av Tigerbrand.

Vita Blend. Jag skriker högt; nikotinets motsvarighet till lättmjölk.

Kiel kommer närmare. Jag glider in mot centrum, fartyg växer i synfältet, beskriver en färd från gods till passagerare.

Ser en skylt på gatan. Den säger Hotel Flämischer Hof, och det finns rum för en europeisk femtiolapp; slipper irra runt och leta.

Mannen i receptionen är iranier. Vi talar farsi och han låser in hojen på gården, bjuder på en seg karamell.

Rummet är prima men svalt, alla element avstängda, skru-

var på termostaten. Minns mina grannar i hyreshuset i Heidelberg, hur de jämt gick runt i lägenheterna och dämpade värmen för att spara pengar. Minns också enklare hotell i ett tidigare Västtyskland; att uppvärmning inte ingick i rumspriset, att man själv fick bekosta den lyxen med enmarksmynt i en automat på rummet.

Tvättar mig hastigt och byter kläder, serverar en stadig skvätt överlevarsprit för att driva väg och vind ur kroppen. Tänder en *cerut* och känner värmen stiga inombords. Utsikten från fönstret är ett trist parkeringshus.

Jag går ut med kamera i en stad jag aldrig besökt, fotograferar båtar och dricker en öl för tre euro på lokal med askkoppar; säger belåtet att detta är målgång.

Fingrar på Marlboropaketen och skrattar högt när jag läser att det rymmer sjutton cigaretter. Häromåret stod det nitton på motsvarande paket. Det är mycket tyskt: man minskar cigarettantalet för att slippa höja priset; behöver heller inte bygga om tobaksautomaterna.

Fast det var annorlunda på den tiden när man betalade extra för hotellrumsvärme och tobaken var oskadlig. Då konkurrerade till exempel den filterlösa cigaretten Reval med att ha tjugo i asken; för samma pris som kollegornas tjugopack.

Njuter ölen, ögnar gratistidningen Kieler Express. På sidan fjorton kan jag notera att denna stad med tvåhundra trettio tusen själar hyser sjuttiofem annonserande horhus. Det förvånar mig inte det ringaste, vilket däremot språkbruket i de svart-

vita små rutorna gör: ”knulturkiskor”, ”kåta suggan”, ”knulla mor och dotter”, och ”lägger upp mig på parkeringsplatser”.

Kiel och litteratur, inga berömda författares hus att besöka. Carl Zuckmayer bodde här dock en kort tid på tjugotalet och gjorde stort fiasko på teatern med en uppsättning av Publius Terentius Afers *Eunuchus*.

Flanerar som en turist i eftermiddagssol, driver runt på gatorna och tar trycket, sitter på fler lokaler med blocket och pennan.

Kiel bombades svårt, det mesta i centrum är efterkrigsarkitektur. Gågator och snygga butiker. I ett skyltfönster fångar ögat en nytillverkad tekanna av silver. Prislappen säger 4 160 euro. Rena fyndet jämfört med kannorna hos den vackra taiwanesiskan i Paris.

Köper en *Obstler* att ta med hem. Det är strax före stängningsdags på Woolworth, och av texten på kvittot framgår att expediten heter fru Prigge. Att Sverige inte gör fruktsnaps har alltid förvånat mig, vi med våra äpplen-päron-plommon.

Sen middag hos en turk, ett glas vin för mycket.

Det är fortfarande svalt i rummet när jag kommer tillbaka. Ids inte se på det TV-väder som sponsras av laxermedlet Dulcolax. Det räcker fullt och fast att den gröda som kommer från Marlboro Country kan skapa såväl förstoppning som slag-anfall.

Borstar tänderna och håller i mig två glas vatten. Behåller min t-shirt på i sängen; som en amerikan.

Efter frukost kör jag på småvägar till Plön; stadsrättigheter 1236, trettontusen invånare. Det vitputsade sextonhundra-talsslottet kröner staden, sparsmakat stilrent och majestätiskt.

Här i Plön satt det tredje rikets sista regering under ett par aprilveckor, och härifrån meddelade Karl Dönitz den första maj 1945 världen att Hitler var död; innan amiralen och hans stab flydde till Flensburg.

Dricker automatkaffe och tankar på en söndagsöppen mack, låter en flaska glida ner i packväskan. Jag tycker om att fika på bensinstationer, titta på människor och trafik – det förstärker liksom resandet, ökar intrycken. Tar åter fram blocket, ritar ner några stickord.

Från Plön leder vägarna åter mot Skåne. Kör i sakta mak, möter kall dimma från havet. Jag fick min lilla runda i all fall, varje timme en vederkvickelse. Trettio mil till arbetsbordet! Skriva klart.

Hemma, och jag sitter på vinden igen, sorterar anteckningarna från den korta resan. Bara något dygn och det känns som ett reningsbad, en ventilöppning. Kostnaderna för utfärden kommer att bokföras, dras av under den i bilagan motiverande rubriken ”inspiration&materialinsamling”; sammanräknad med annat på blankett NE.

Bordet är dukat med påminnelser, med stöd för minnet: Marlboropaketen, tändsticksasken, den påbörjade spritflaskan, kvitton, färjebiljetter, gratistidningen. Och jag återvänder till

Karlsruhe, kör mot Kiel. Rekapitulerar med blyerts som snart ska renskrivas och föras in i grundtexten.

Två centiliter *Korn*, tänder en *cerut*. Det står FIDIBUS på tändsticksasken, måste ha med ”pålitlighet” att göra. Stickorna uppges vara gjorda av en speciell sorts asp, som om detta skulle vara en innovation. En nyhet för en man vars far i decennier hölls för tändsticksfabrikör. Vässar pennan. Hör henne dona nere i köket. Skriver vidare tills hon ropar.

Det blir hackebiff och röd merlot till middag. Vinet är en sval bulgarisk *kadarka* inhandlad på macken vid Plön, och det är en dryck jag inte smakat sedan 1975.

Den köptes av och till när jag bodde i Västtyskland, dracks till feta, plockmat och hemgräddade burkcroissanter med det löjliga namnet *Knack und Back*; kommer ihåg en litet små-trevlig sötma.

Barnen tyckte burkarna var roliga, eftersom det enligt TV-reklamen hoppade ut en liten deggubbe ur dem när man slog dem mot diskbänkskanten. Som den mediala instruktionen föreskrev: först *knacken*, därefter *backen*.

- Ett typiskt hackebiffsvin, skrattar hon, påminner om Oltina.

- Oltina är aningen sötare, och tunnare. Det här har mer frukt i sig.

Smuttar nostalgiskt. Vinet bör, litet svepande uttryckt, komma från Canettis hemtrakter, från det bördiga landet mellan bergen och Donau, och då bör hela familjen Canetti ha

druckit det även om Elias bara var åtta när han flyttade från Ruse. Jag utgår från att så är fallet, och det stämmer bra med smaken eftersom sefarder gärna intar söta drycker. Israelerna tillverkar ju, till exempel, sedan länge ett riktigt sliskigt rödvin som heter Adom Atic – sönderrecenserat av svenska vinskribenter under cirka trettio år. Kadarka:n är sjutton resor bättre, rinner ner utan svårigheter.

Bulgarien. Borde jag åka dit med min manometer, återse? Det kyrilliska alfabetets hemort, det enda land i världen med en helgdag ägnad åt språket.

Min manometers ägare Davidsohn var bulgarisk generalkonsul – hade en utnämning signerad av kung Boris.

Vi äter länge, tillbehören är vitlökssmör och klyftpotatis. Småprat. Jag berättar om resan, om hur satans kallt det var; trots solen.

Tar med mig den sista skvätten vin upp till vindsrummet när jag diskat, och där sitter oväntat Sint Hazeldonk med en hemrullad cigarrett och dräller aska.

– Skriv klart din bok nu, säger han uppfordrande. Hitta ett bra och naturligt slut. Jag har smygläst litet medan du åt middag.

Sint Hazeldonk, den sjuvern! Jag gillar inte att folk tittar i mina ofärdiga texter. Men tar honom på orden.

– Åk hem, så ska jag fullborda, sitta några dagar i arbetsrummet...

– Och avsluta din grundtext, som du sen ska läsa och pill

i tills du kan den utantill, avbryter han glatt.

– Du lär dig, svarar jag.

Han ler.

Avsluta. Så får det bli.

Dagar rinner iväg, april går mot exit. Det var frost på gräset imorse. Jag har lagt in en högre växel, läser och lusläser, korrigerar och skriver om hela stycken och sidor – bland annat avsnittet om Europa efter murfallet på sidan 54, eftersom jag hade glömt att göra ett påpekande om det återuppståndna Ryssland. Att detta land, till skillnad från de forna satelliterna, inte tillåter villkorslöst individuellt resande; att Putin behållit en sorts järnridå.

I Frankrike skrivs Putin med finalt e, annars ligger hans namn uttalsmässigt förvillande nära ordet för ”hora”. Fast hora kan också heta *salope*, och sätter man den glosan i dimunitiv får man märkligt nog ett par snickarbyxor.

Men hur som. Jag har rest kors och tvärs i Sovjetunionen utan problem men nekades visum till Viborg när jag ville åka dit på egen hand häromåret, för att titta på/skriva om Aaltos bibliotek. Och en gång kunde man till och med promenera från Kirkenes till sovjetiska Boris Gleb.

Ryssland är för övrigt det land som får den största andelen av Sveriges så kallade u-landsbistånd; vilket länder till eftertanke.

I Ceuta/Sebta, spansk koloni i Marocco, fanns tidigare en helt vanlig gränsstation med tull och passpolis men nu har EU byggt murar för att slippa arbetsvilliga afrikaner på hemmaplan. Medan gränsen mellan Schweiz och Frankrike vid, bland annat, Chancy är helt öppen och obevakad.

Hämtar förmiddagskaffet från nedervåningen, njuter den heliga stunden; varvar skrivande med genomgångar.

Min gamle vän Sornum, avliden sedan länge, sa alltid att svenskar dricker för mycket kaffe – och att dom till följd därav är alldeles svarta inuti.

Det går en Nil eller Amazonflod av Gevalia&Co genom den svenska litteraturen, enkannerligen den spännande, och det känns ganska trist-enahanda-fantasilöst. Särskilt som kosthållet domineras av hämtpizza och korv med mosbricka. Det rimmar illa med den veritabla tsunami av kokböcker-kockprogram som sköljt, och sköljer, över landet.

Stieg Larssons huvudperson Mikael Blomkvist borde antagligen ha dött av koffeinförgiftning (alternativt fettpest) redan innan bok ett var färdigskriven.

Möjligtvis handlar författarnas *faiblesse* för kaffekolkeri om att skapa igenkänning, om att inte sticka ut med rödvin och ryggbiff. En svensk Brunetti, med grappaspetsad espresso och kvickt grillad svärdfisk, vore således en omöjlighet. Tyvärr

Manuskriptet börjar närma sig sitt slut nu.

En nervtråd dallrar. Har jag glömt något? Druckit av Lethes vatten i tron att det var Tommarpsåns?

Ideliga frågor. Kan något formuleras bättre, utgå eller kompletteras?

Får nog läsa en gång till; putsar och ändrar alltid fram till det oåterkallerliga ögonblick då tryckeriet mullrar igång.

Att avsluta.

Jag inledde med orden ”att börja” för omkring hundra-tjugoentusensexhundra tecken sedan, och mellan dessa båda poler ligger en textmassa.

Att avsluta en bok är betydligt enklare än att börja den. Det räcker faktiskt med ett enda tangenttryck.

Kerouacs självbiografiska debutroman om uppväxttiden, *The town and the city* (som jag enligt anteckning på försättsbladet köpte för nio kronor 1966) har en tilltalande slutrad – finalen på femhundra sidor: *He put up the collar of his jacket, and bowed his head, and hurried along.* Ut i livet, ut i det väntande författarskapet.

Medan de sista orden i berättelsen om Biberkopf ger oss en rimmad allegori: *...dem einen gehts grade, dem andern gehts krumm, der eine bleibt stehen, der andere fällt um, der eine rennt weiter, der andere liegt stumm, widebum widebum.*

Det får räcka. Manometern – jag har spikat titeln nu - behöver vila/ligga till sig några veckor eller månader, innan sidorna går igenom en gång till; med rödpenna och fräscha ögon. Och sedan ska publiceringsform väljas: traditionell bok eller elektronisk – det senare en **самиздат** (samizdat) svävande i luften; eller en elektronisk parallellt med en

mindre utgåva på papper. Det är något att grunna på när den dagen kommer.

Fram tills dess finns bara en sorts svårbeskrivbar tomhet. Bortom det mätbara.

./.

BÖCKER AV C-J CHARPENTIER

Clitoridektomi i Afrika. Ett operativt ingrepp och ett socialt komplex, 1969

Bazaar-e Tashqurghan (diss.), 1972

Kommer aldrig revolutionen? - anteckningar från Afghanistan, 1977

Kultur i Skåne (två handböcker), 1979-80

Mellan Mecca och Moskva, 1980 (även på danska, s å)

Städer och hotellrum, 1982

Litteratur i kris (tills m Roland Andréasson), 1982

Frihetens enklav - dagar i Berlin, (roman) 1983

Bakgården Stora Trädet, 1983

Europas Hjärta (red + medverkan), 1983

Olofström som dröm och verklighet (red), 1983

Sydprosa (red + medverkan), 1984

Jag skiter i gardinen, 1985

Vägen till Mandelrummet, (roman) 1985

Söders Tröst (red + medverkan), 1986

Våldtaget land. Nurapport från Afghanistan, 1986

Migozarad. De Galna Hundarnas Tid, (roman) 1987

Bidragsromaner, 1987

Himmel av bläck, 1987

Denna förbannade, älskade jord, 1988

Denna bok har specialskrivits för litteratursajten *Läs en bok* (www.las-en-bok.com), där den förstagångspublicerades i maj 2008.

Åtta dagar i Burma, 1988

Den kluvna draken, 1989

Pantone 549-A, (roman)1989

Varning för boken! Samtida skånsk litteratur (medverkan + red tills m Johan Elmfeldt och Niklas Törnlund), 1989

Phnom-Penh. Resa till isolerad metropol, 1989

Rökelsehavet. Mellan Rangoon och Ujung Pandang, 1990

Bakom leendet; tre noveller av Pira Sudham, 1990 (övers tills m A-M Bertilsson)

Gryning över Kabulberget, 1991

Afghanistan - landet på världens tak, 1992

Imperiet i Närkebodalen. Ett kulturhistoriskt reportage, 1996

Rapsfält och asfalt, (roman) 1996 *Finns i Läs en bok.*

Live to ride. Knuttar och ryggmärken, 1996

Återgång - rapport från Hong Kong, 1997

Samovarernas sång – minnen från Afghanistan, 2003 *Finns i Läs en bok.*

Säd över Minsk, och andra berättelser, 2004

Hemligheter vid Bosporen (roman), 2005

Hazeldonk Express, triptyk från västlig utkant, 2007

Önskar du köpa en pappersupplaga
av Manometer
eller någon annan var C-J Charpentiers böcker:
gå in på sidan [Köp en bok](#)